

Miten omat värit aistivat sen paikan

Taideperustainen tutkimus paikkakokemuksen välittymisestä ja kuvaamisesta

Hennakaisa Kinnunen

Pro gradu -tutkielma

Taiteiden tiedekunta

Kuvataidekasvatus

Lapin yliopisto

2023

Lapin yliopisto, Taiteiden tiedekunta

Työn nimi: Miten omat värit aistivat sen paikan: Taideperustainen tutkimus paikkakokemuksen välittymisestä ja kuvaamisesta

Tekijä: Hennakaisa Kinnunen

Koulutusohjelma: Kuvataidekasvatus

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä: 72 sivua, 5 liitettä

Vuosi: 2023

Tiivistelmä

Kun ihminen kuuntelee kuvausta kokemuksesta luonnonympäristössä, muodostaa hän siitä mielikuvan. Se ei välttämättä täysin vastaa fyysisesti kyseisessä paikassa olleen paikkakokemusta. Kuvauksen kuuntelemisesta voi kuitenkin tulla omanlaisensa arvokas kokemus. Kuvien tekeminen, esimerkiksi maalaus, voi syventää kokemusta ja samalla kuviteltu tulee näkyväksi. Eri aistit ja aikaisemmat kokemuksemme antavat meille aineksia kuvitella paikkoja, joihin yhdistämme kuulemamme uuden kuvauksen. Tutkielmassa tarkastellaan kuunnellun, mielikuvan ja visuaalisen ilmaisuuden yhteyksiä sekä kokemuksen välittymistä.

Tutkielma on taideperustainen tutkimus, jonka aineisto on kerätty tiedettä ja taidetta yhdistävässä Tutkimusretkiä kosmokseen -kesälukiossa vuonna 2022. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää miten kuunneltu maisemakuvaus ja omat mielikuvat yhdistyvät opiskelijoiden maalaamissa paikkakuvissa. Lisäksi tutkielmassa pohditaan, miten mielikuva paikasta muodostuu. Tutkielman aineistona ovat opiskelijoiden maalaamat kuvat. Kuvat on maalattu opiskelijoiden omista mielikuvista *Juha Laaksosen Luontoretki* -radio-ohjelman ”Hetki Oulangan majan notkossa” -jakson kuuntelukokemuksen pohjalta.

Visuaalinen aineisto on tässä tutkielmassa analysoitu visuaalisen antropologian analyysimallia soveltaen. Tutkielman tuloksissa tuodaan esille, kuinka tässä rajatussa aineistossa mielikuvat paikasta muodostuvat kuvataidetta tehdessä ja millaisia piirteitä kuvissa voi olla.

Asiasanat: paikka, mielikuvat, kuvataidekasvatus, taideperustainen tutkimus

University of Lapland, Faculty of Art and Design

Title: How one's own colors sense that place: Arts-based research of mediation and visualization of place experience

Author: Hennakaisa Kinnunen

Degree program: Art education

Type of work: Master's thesis

Number of pages: 72 pages, 5 attachments

Year: 2023

Abstract

When a person listens to a description of an experience in a natural environment, they form an image of it. It may not fully correspond to the spatial experience of someone who has physically been there. However listening to the description can become a valuable experience of its own kind. Making pictures, for example painting, can deepen the experience and at the same time what is imagined becomes visible. Different senses and our previous experiences give us the ingredients to imagine places to which we combine the new description we have heard. The thesis considers the connections between listening, mental image, visual expression and the mediation of experience.

The research is an arts-based research, the material of which has been collected in the Tutkimusretkiä kosmukseen summer school in 2022, which combined science and art. The aim of the research was to find out how the heard landscape description and mental images combine in the pictures of places painted by the students. In addition, the thesis ponders how the image of a place is formed. The research material of the thesis consisted of pictures painted by the students. The pictures were painted from the students' own imaginations, based on the listening experience of the "Hetki Oulangan majan notkossa" episode of *Juha Laaksosen Luontoretki* radio program.

The material has been analyzed by applying the analysis model of visual anthropology. In the results of the thesis, it is brought out how mental images of a place are formed when making visual art and what kind of features the resulting works can have in the context of the research material.

Keywords: place, mental images, art education, arts-based research

Sisällys

1.	Johdanto.....	6
2.	Keskeiset käsitteet	9
2.1.	Paikka	9
2.2.	Maisema.....	10
2.3.	Mielikuva ja representaatio.....	11
2.4.	Ympäristöestetiikka	13
2.5.	Oppimisympäristö, moniaistisuus ja monilukutaito	14
3.	Tutkimustehtävä	16
4.	Menetelmän täsmentyminen.....	17
4.1.	Menetelmän teoreettiset taustat	17
4.2.	Paikkakuvaus – mielikuva – ilmaisu	20
4.3.	Taideperustainen tutkimus	21
5.	Menetelmien soveltaminen käytäntöön kesälukion kontekstissa	23
5.1.	Lukiokurssin suunnittelu osana kesälukiota	23
5.2.	Aineistonkeruukonteksti	26
5.3.	Valmistelut ja ennen aineiston keräämistä.....	28
5.4.	Aineistonkeruu.....	29
6.	Tutkimusaineistot	32
6.1.	Aineiston ominaisuudet	32
6.2.	Radio-ohjelman rooli	33
7.	Analyysimenetelmä ja aineiston raaka-analyysi.....	36
7.1.	Raaka-analyysi.....	36
7.2.	Analyysimenetelmät	37
8.	Kuvitellut maisemakuvat analyysissa.....	40
8.1.	Yleiskatsaus aineistoon	40
8.2.	Maiseman piirteitä aineistossa	42
8.3.	Maisemien yksityiskohtia	45
8.4.	Viittaukset mielikuviin aineistossa	50
8.5.	Erilaiset prosessit	55
9.	Tulokset	58
9.1.	Tulosten vertailu	58
9.2.	Aineiston analyysin kriittinen tarkastelu	60

10. Tulosten yhteenveto.....	62
11. Pohdinta.....	65
Lähteet	67
Liitteet.....	73
Liite 1 Radio-ohjelma.....	73
Liite 2 Kuvaluettelo	74
Liite 3 Tutkimusretkiä kosmokseen lukujärjestys	75
Liite 4 Visuaalinen aineisto	76
Liite 5 Tutkimuslupa	80

1. Johdanto

Pro gradu -tutkielmani käsittelee paikkamielikuvien muodostumisista ja mielikuvista tehtyjä visualisointeja, maalauksia. Tutkielman aihepiiri on valikoitunut omien kiinnostuksenkohteiden pohjalta. Saan samalla syventää tietoa aiheista, joita en aiemmin opinnoissani ole päässyt tarkastelemaan. Kuvataidekasvatuksen koulutusohjelma antaa pätevyyden työskennellä kuvataideopettajana ja koen tutkimuksellisen ajattelun olevan erityisen tärkeää tulevaisuuden opettajalle. Opintojeni aikana olen tehnyt paljon käytännönläheisiä tehtäviä ja oppinut erilaisten opintojaksojen kautta paljon kuvataideopettajan käytännön työstä. Pro gradu -tutkielma on kuitenkin opintojeni ainoa laajempi akateemisen tutkimuksen ja kirjoittamisen käytänteisiin keskittyvä opintokokonaisuus. Koulumaailma on usein aika nopeampainen ja kuvataiteen sisältöjä on paljon, siksi olenkin kiitollinen, että loppuvaiheessa opintoja on ollut mahdollisuus syventyä yhteen laajempaan kokonaisuuteen.

Halusin pro gradu -tutkielmassani painottaa teorialähtöistä työskentelyä, kuin käytännönläheistä, koska syvälinen perehtyminen kiinnostaa minua. Vaikka olen myös ajoittain käytännönläheinen ihminen, olen taipuvainen uppoutumaan ja syventymään pieneltä ja yksinkertaiselta vaikuttaviinkin asioihin ajatuksissani. Ajattelen, että paras käytännön toiminta syntyy aina syvälinen taustatiedon avulla. Lisäksi luulen, että saan tehdä työelämässä käytännön toiminnan tarkastelua ja sen kehittämistä tutkimusperustaisin keinoin. Graduprosessia aloitellessani mielessäni oli, että en halua tehdä toimintatutkimusta tai niin sanottua projektioinnäytetyötä. Kandidaatin tutkielmaani sivuavien teemojen tutkiminen kiinnosti minua maisteriopintojen alussa ja jo kandidaatin tutkielman tekemisen ajoilta mielessäni oli ollut aineiston kerääminen kuvallisen tehtävän kautta. Olen iloinen, että pääsin toteuttamaan pitkään mielessäni olleen vision. Halusin tutkielmaani selkeärajaisen aiheen ja tutkielman, koska minulla on taipumus rönsyillä ja kaipaan selkeyttä luovan ja vaikeammin määriteltävän taiteen pohtimisen rinnalle. Lopulta voinee todeta, että tutkielmani on kuitenkin moniin laaja-alaisiin teemoihin kytkeytyvä, koska jo aineistoni lähtökohdat ovat niin monitieteiset.

Ympäristökokemusten tutkiminen taide- ja kulttuurialoilla on keskittynyt usein rakennetun ympäristön tutkimiseen, mutta ajattelen että monet teoriat ovat sovellettavissa myös luonnon ympäristöön ja siitä muodostuneisiin paikkakokemuksiin. Maantieteen alalla, erityisesti kulttuurimaantieteessä on jonkin verran tutkimusta elinympäristöistä ja muista ihmisen omista ympäristöistä. Koska tutkimuskohteenani on kuunnellun ympäristönkuvailun

pohjalta muodostunut ympäristön kokemus, eikä suora kokemus, on erityisen kiinnostavaa nähdä, millaiset kokemukset ja kuvailut välittyvät tehtyihin kuviin. Leikkillisesti olen sanonut tutkivani ”eräänlaista rikkinäinen puhelin -efektiä”. Tämä ajatukseni perustuu lapsuudessani suuremmalla porukalla leikittyyn rikkinäinen puhelin -leikkiin. Leikissä kuiskaten välitetty viesti muuttuu koko ajan, kun jokaisen leikkijän oma kuulohavainto, tulkinta, oma mielikuva ja ilmaisu yhdistyvät. Yleensä kyseisessä leikissä kaikista hauskinta on, jos viimeiselle leikkijälle kuiskattu viesti on mahdollisimman kaukana alkuperäisestä. Olen siis utelias sen suhteen, miten monenlaisia tulkintoja tutkielmassa myöhemmin esittelemäni prosessin kautta samasta lähtökohdasta voi muodostua.

En tutkielmaa tehdessäni löytänyt ihan vastaavalla näkökulmalla ympäristökokemuksia lähestyviä tutkimuksia tai julkaisuja. Aalto-yliopistossa on tehty väitöskirja, *Kaijuja pimeästä-hämärästä metsästä: Affekti nykytaiteen oppimisen äärellä ja subjektiviteetin ekologia(ssa)* (Snellman, M. 2018, Aalto University), missä aineistoa on kerätty käymällä kuvataidekoulun oppilaiden kanssa pimeässä metsässä. Väitöskirja on metodeiltaan kokeilevaa ja taiteellista tutkimusta. Snellmanin tavat tehdä tutkimusta ja kirjoittaa siitä olivat niin erilaiset omiini verrattuna, että en kokenut hänen tekstiään hyödylliseksi tutkielmani kannalta. Sen sijaan Lapin yliopistosta tohtoriksi väitelleen Silja Nikulan väitöstutkimuksen koin hyödylliseksi, vaikka hänen tutkimuksensa ei ole tehty pedagogisessa kontekstissa. Kerron Nikulan väitöstutkimuksen yhteyksistä pro gradu -tutkielmaani myöhemmin luvussa 4.

Tutkielmassa esittelemäni tutkimuksen aihe on kesälukio-opiskelijoiden paikkamielikuvat ja niiden kuvalliset representaatiot. Aiheeni on kooste minua kiinnostavista teemoista ja se on muotoutunut osittain niiden kysymysten pohjalta, mihin en kandidaatin tutkielmassani pystynyt saamaan vastauksia. Mielestäni tutkimukseni aihe on ajankohtainen voimassa olevien lukion ja perusopetuksen opetussuunnitelmien sekä monimediaisen yhteiskuntamme kannalta. Tutkimukseni aihe sivuaa myös luontosuhdetta, saavutettavuutta ja kokemuksen tärkeyttä oppimisen, taiteen ja mielekkään elämän osana. Moniaistisuus ja eri aistijärjestelmien käyttö, eli multimodaalisuus osana kuvataideopetusta on minusta kiinnostavaa. Toivoisin, että näitä asioita myös tutkittaisi enemmän. Estetiikka, erityisesti ympäristöestetiikka on yksi tutkimukseni pohjavire. Estetiikan olemus spekulatiivisena tieteenalana ja sen käsittelemä aistisuus ovat innoittaneet tutkielmani aihetta.

Tutkimukseni kohde on kesällä 2022 Utsjoella ja Sodankylässä toteutetun tiedettä ja taidetta yhdistelleen kesälukion opiskelijoiden paikkamielikuvat ja niiden tekemisen prosessi.

Aineistonkeruuryhmäni maalasi kuvia kuunneltuaan Yle radio Suomen Juha Laaksosen toimittaman Luontoretki -ohjelman Retki Oulangan majan notkossa -jakson. Ohjelmassa on paljon ympäristönkuvailua ja joka jaksossa kuulija ikään kuin viedään luontoretkelle kulloiseenkin äänityspaikkaan. Keräsin aineistoni Oulun yliopiston Sodankylän observatoriolla kaksiviikkoisen kesälukion toisella viikolla. Tehtävänantoni opiskelijoille oli yksinkertainen ”Maalaa, mitä kuulet”. Välineinä sai käyttää vesi- tai peitevärejä ja puuvärejä. Kaikki tutkimusaineistonani olevat kuvat ovat maalauksia.

Minua kiinnostaa, millaisia paikkakokemuksia välittyy fyysisestä oikeasta paikasta toimitajan ja asiantuntijan puheen kautta radio-ohjelmaksi ja sitten opiskelijoiden, tulkittavaksi ja kuvaamaksi. Tarkoitukseni on tarkastella ja tulkita kuvia vertaillen niitä toisiinsa sisällön analyysia visuaalisen antropologian kuva -analyysia käyttäen. Huomioin, mitä ohjelmassa kerrotaan ja eniten minua kiinnostaa paikkakokemuksen ja ympäristön visualisointi opiskelijoiden tekemissään kuvissa. Heikki Uimonen on kirjoittanut *Ympäristö täynnä tarinoita* -teoksessa julkaistussa artikkelissaan Kertomuksia utopiasta: Ääni, kuuluma ja tallenne, miten herkkä luonnossa tapahtuva äänitystapahtuma arvaamattomuudessaan on. Muut kulkijat ja sääolosuhteet vaikuttavat tallentajan ja maiseman välillä käytyyn dialogiin. (Uimonen, s. 90.) Pro gradu -tutkielmani aineistoa tuottaneet opiskelijat eivät siis kuulleet Luontoretki-ohjelmasta vain tekijöiden puheääntä, vaan myös äänitysmiljöön vaikutuksen äänitykseen. Ohjelmassa kuuluu ympäristön ääniä ja erilaisia ääneen kuvailtuja havaintoja.

2. Keskeiset käsitteet

2.1. Paikka

Pauli Tapani Karjalainen määrittelee paikkaa artikkelissaan Paikka, aika ja elämäokuva paikkakokemuksen kautta: ”Paikka on ympäristöön projisoimienne merkityssuhteiden kokonaisuus, joka ankkuroituu elävään ruumiisemme ja tulee siinä ajattelevan minän tulkitsemaksi” (Karjalainen, 2008, s. 16). Samassa artikkelissa pohditaan elämäkerrallisia paikkoja, jotka ovat samaan aikaan sekä maan että mielen maisemia, koska elämän historiamme on aina läsnä niissä hetkissä, kun olemme paikkakokemuksen äärellä (Karjalainen, 2008, s. 17). Ajattelen itsekin menneiden paikkakokemustemme vaikuttavan siihen, miten teemme havaintoja paikoista. Ei siis ole olemassa mitään täysin yleistettävissä olevaa elettyä paikkaa ja yhteistä paikkakokemusta. Anne-Mari Forssin (2007, s. 78–79) mukaan paikkakokemus on synteesi. Siitä on vaikea eritellä osa-alueita, mutta jossain määrin paikkakokemus on pilkottavissa havaittaviin ja tulkinnallisiin ominaisuuksiin. Havaittavat ominaisuudet jakautuvat Forssin teoriassa vielä ”aineellisiin”: muodot, tekstuurit, mittasuhteet, keskinäiset suhteet ja ”aineettomiin”: valo, väri, tuoksu ja äänet. Tulkinnallisiksi ominaisuuksiksi Forss määrittelee muun muassa historiallisen ulottuvuuden, ajallisen syvyyden, kollektiivisen muistin, sosiaalisen ulottuvuuden, mielikuvat (sis. myös fiktiiviset maailmat) tunnelman ja ns. paikan hengen (genius loci). Ymmärtääkseen paikan kokemuksellisuuden, täytyy tarkastella sen moniaistisuutta ja nähdä jopa koko ihmisruumis kokemuksen välittäjänä (Meriläinen-Hyvärinen, 2010, s. 61).

Näen tutkielmassani paikkakokemuksen kerroksellisesti muodostuneen aineistoni pohjajasona. 1990-luvulla syntyneen humanistisen maantieteen suuntauksessa paikkaa tarkastellaan elettyinä ja kokemuksellisenä ilmiönä. (Kortelainen, 2013, s. 98). Tämä samanlainen paikan ja paikkakokemuksen käsite on ollut myös omissa opinnoissani useilla kursseilla paradigma puhuttaessa esimerkiksi paikkasidonnoisesta taiteesta. Päivi Kymäläisen Paikan ajattelun haasteita -artikkelissa haetaan paikan käsitteellisiä rajoja vertaamalla sitä tilan käsitteeseen. Kymäläisen mukaan paikkaan on perinteisesti liitetty ajatus pysyvyydestä ja kuulumisesta. Paikka voi olla myös kartografinen sijainti, kokemuksellinen tai merkityksellinen tila. Kymäläisen tekstissä mainitaan myös ajatukset paikasta tapahtumana tai prosessina. (Kymäläinen, 2006, s. 203)

2.2. Maisema

Tutkielmani kontekstissa maiseman käsite tarkoittaa rajattua osaa ympäristöä tai paikkaa. Artikkelissa Rajatut maisemat alleviivataan maiseman olevan aina ihmisten tekemä rajaus. Se on tehty joko konkreettisesti laittamalla maisemakuva kehysten rajojen sisään tai käsitteellisellä tasolla, jolloin usein käytetään myös jotain etuliitettä rajauksen välineenä kertomaan kenen, tai minkä tieteenalan käsitteellisestä maisemasta on kyse. Jäntti ym. mainitsevat esimerkkeinä muun muassa mediamaiseman, kielimaiseman ja politiikan maiseman. (Jäntti, Saresma, Säaskilahti & Vallius 2014, s. 9–10.) Lisäksi Sepänmaa mainitsee tekstissään Sydämen maisema (Sepänmaa, 2006, s. 37) erääksi maiseman tyyppiä yksilön sosiaalisen maiseman viitaten naapurustoihin, ihmissuhteisiin ja kontaktiverkostoon. Kuvallisissa esityksissä maisema voidaan Valliuksen mukaan käsittää laajassa mielessä eri tavoin rajattuna ulkonäkymänä. Maisema voi olla korkealta avautuva panoraama, tiukemmin rajattu ulkonäkymä tai kuvan ensisijaisen kohteen taustalla oleva ulkotilaan ja ympäristöön viittaava elementti. (Vallius, 2012, s. 168.)

Laurén pohtii tekstissään maisemiin liittyvien mielikuvien olevan jopa suomalaisten kansallista identiteettiä. Maisema onkin vahvasti kulttuurinen käsite, Laurén kiteyttää maiseman olevan ensisijaisesti kulttuuria, sitten vasta luontoa. (Lauren, 2006, s. 188.) Tämä ihmiskeskeisen, suomalaiselle humanistiselle ja taiteen tutkimukselle tyypillisen maisemäkäsityksen ajattelen vaikuttavan koko tutkimusaineistooni. Maisemasta puhuttaessa ja kirjoittaessa meidän olisi kuitenkin oltava valmiita kyseenalaistamaan tämä totuttu käsitys. Saamelaisalueen maisemakysymyksiä pohtivassa julkaisussa mainitaan maisemaan liittyvä perinteinen jako luonnonmaisemaan ja kulttuurimaisemaan. Tämän jaottelun ulkopuolelle jää muun muassa saamelaisille tyypillinen maisemasuhde, jossa kulttuurimaiseman ja luonnonmaiseman välillä ei ole selkeää rajaa. Lapin ympäristökeskuksen julkaisussa julkaistun tekstin kirjoittaja Päivi Maggan mukaan tyypillisesti luonnonmaisemaa on määrittänyt käsitys, että ihminen on uhka luonnolle ja luonnonsuojelussa luontoa on suojeltava ihmiseltä. Kulttuurimaiseman taas on perinteisesti ajateltu olevan ihmisen muokkaamaa, siellä ihmisen läsnäolo ja teot ovat näkyvissä ja luonnonmaiseman on ajateltu olevan erillään ihmisistä. (Magga, 2007, s. 12.)

Tutkielmani kannalta merkittäviä maiseman alakategorioita ovat mielenmaisema ja äänimaisema. Näiden yhteyttä on kuvattu Suhteessa maailmaan -teoksen tutkimusartikkelissa (Ervasti, 2018), jossa Marja Ervastian tutkimusasetelmassa tutkimukseen osallistuneet

opiskelijat tekivät itselle tärkeistä äänimaisemista sävellettyjä teoksia. Minusta oli hauska huomata, miten aineistonkeruu muistutti hieman omaani, vaikka Ervastin tapauksessa kyseessä oli musiikkikasvatuksen kentällä toteutettu tutkimus. Kyseiseen tutkimukseen osallistuneet opiskelijat kirjoittivat heille tärkeästä äänimaisemasta ensin kirjallisen kuvauksen ja näiden kirjallisten kuvausten pohjalta he lähtivät säveltämään äänimaisemaa musiikiksi. Ervasti kuvaa artikkelissaan omassa aineistonkeruussani tutuksi tulleita ajatuspolkuja. Hän on pohtinut, mitä alkuperäisestä kokemuksesta on muunnettavissa sanallisen kertomuksen muotoon ja voiko musiikin ja säveltämisen avulla tavoittaa ehkä jotain alkuperäisestä kokemuksesta. (Ervasti, 2018, s. 240.)

Äänimaiseman havainnointi tapahtuu tilassa ja ajassa, siihen ei siis voi pysähtyä kuten katseltavaan maisemaan (Uimonen, 2008, s. 85). Ääniympäristö ja äänimaisema ovat osittain päällekkäisiä käsitteitä, mutta Uimosen mukaan ääniympäristö on tarkempi, koska se viittaa siihen, miten ääni ympäröi kuulijan ääniympäristössä ollessa (Uimonen, 2008, s. 86). Äänimaiseman tallentaminen edellyttää Uimosen mukaan sen tallentajan, eli äänittäjän läsnäoloa, huomiota ja analyttistä kuuntelua. Ääniympäristö elää, voi kadota nopeasti ja on hankalasti rajattavissa (Uimonen, 2008, s. 89.) Käytän tutkielmani tekstissä käsitettä äänimaisema, koska koen sen olevan laajemmin tunnistettu, tutumpi käsite kuin ääniympäristö. Äänikuva on osa rakennettua ja välitettyä ääniympäristöä (Kyrö, 2011, s. 22). Esimerkiksi radion tai muun audiovälitteisen median voidaan ajatella välittävän kuulijalle äänikuvia, jotka kuulija kuvittelee mielessään tiloiksi tai sen osiksi. Pohdin tutkielmani alkuvaiheessa, kuinka paljon Juha Laaksosen ja Heikki Lokin kokemuksesta on onnistuttu sanallistamaan Luontoretken *Hetki Oulangan majan notkossa* -jaksoon. Kielellinen kuvaus voi rajata paikkakokemukses-takin jotain pois, mutta ajattelen taiteen keinojen antavan väyliä uppoutua mielikuvaan ja visuaaliseen tuotokseen, ja sitä kautta alkuperäistä kokemusta voidaan tavoittaa.

2.3. Mielikuva ja representaatio

Mitchellin ikonologiassa (W. J. T. Mitchell, 1986) niin sanotut mielen kuvat (engl. mental image) ovat yksi kuvan alalaji. Yksilöt voivat Mitchellin mukaan kertoa omista mielikuvis-taan, mutta mitään muuta todistusta näistä häilyvistä ja vaihtelevista kuvista emme yleensä saa. Mielikuvissa voi visuaalisuuden lisäksi olla läsnä muitakin aisteja. Mielikuvan tai mie-len kuvan lisäksi kuviteltuihin moniaistisiin, jopa unenkaltaisiin näkyymiin voidaan viitata

joskus tieteellisessä tekstissä myös sanalla mentaalinen representaatio (Mitchell, 1986, s. 13–14.) Kirsi Laurénin artikkelissa *Miltä suot tuntuvat?* kirjoittaja pohtii luonnonpaikkoja mielikuvina. Luonnonalueisiin liittyy Laurénin mukaan henkilökohtaisia mielikuvia ja kuviteltuja käsityksiä, jotka muokkaavat yksilön luontosuhdetta ja sen taustalla olevaa tunne- ja arvomaailmaa. (Laurén, 2006, s. 187). Tämä yksilön oma luontoon liittyvä mielikuvien, kuviteltujen käsitysten, tunteiden ja arvojen synteessin vaikutukset tutkielmani aineistoon on minusta kiinnostavaa, koska uskon sen toimivan ikään kuin linssinä tai suodattimena kuuloaistin kautta vastaanotetulle paikkakokemukselle. Subjektiiviset mielikuvamme luonnosta ovat elämämme todellisuuden muokkaamia. Ne muodostuvat Laurénin (2006) mukaan muun muassa kulttuurista, perinteistä, omista kokemuksista ja muusta luontoon liittyvästä tiedosta, joille altistumme. Mielikuvat, kokemukset ja faktat vaikuttavat toisiinsa ja niiden vaikutukset heijastuvat luonnosta muodostamiimme käsityksiin. (s. 187.)

Meille kaikille muodostuu erilaisia mielikuvia luonnosta, usein ajattelemme näitä mielikuvia maisemamielikuvina. Maisema on ihmisen kokemaa ja käsitteellistämää ympäristöä. Kuvittelun ympäristön estetiikasta väitöskirjansa kirjoittaneen Virpi Kaukion mukaan ihminen kykenee luomaan mielikuvia ja kokemaan toisia todellisuuksia, koska meillä on kokemusta havaitsemisesta. Kuvittelukykyämme ja kokemamme tieto rikastuttaa mielikuvia. Joskus ne voivat olla niin rikkaita, että koemme mielikuvat ja luodun todellisuuden kuin olisimme kokeneet ne itse paikan päällä. (Kaukio, 2008, s. 116–117.) Omassa tutkielmassani minua kiinnostaa, millaisia maisemamielikuvien ja kuvailtujen maisemien yhdistelmiä opiskelijat tuottivat. Heillä kaikilla oli sama audio-aineisto, mistä inspiroitua.

Stuart Hallin (1997) teoksessa *Representation: Cultural representations and signifying practices* käsitellään representaatiota kulttuurintutkimuksen, sosiologian ja median kautta. Vaikka oma tutkielmani ei mene näihin tieteenaloihin, on mielestäni tärkeää tässä luvussa mainita mitä representaatiolla voidaan tarkoittaa eri tieteenaloilla ja konteksteissa. Visuaalisen kulttuurin tutkimusmenetelmistä kirjoittaneen Janne Seppäsen mukaan representaatiot ovat kolmella eri tasolla toiminnallisia. Representaation tuottaminen on ensimmäinen, toinen taso on representaation käyttäminen ja kuluttaminen. Itse haluaisin taidemaailman representaatioiden kohdalla ajatella käyttämisen ja kuluttamisen ohella vastaanottamista ja kokemista.

Kolmas representaation toiminnallisuuden puoli on tulkinnallinen prosessi, jossa mielikuvat, aistien välittämä konkreettinen maailma ja erilaiset kielet yhdistyvät (Seppänen, 2005, s. 84.)

Omassa tutkielmassani olen kiinnostunut mentaaliseen representaatioon, eli merkityksellistä mielikuvista, joiden avulla tulkitsemme ja jäsenämme aistien välittämää tietoa (Seppänen, 2005, s. 84). Mentaaliset representaatiot myös yhdistävät esimerkiksi samassa kulttuurissa eläviä ihmisiä. Pystymme kommunikoimaan ja ymmärtämään toisiamme jaettujen mentaalisten representaatioiden ja yhteisten käsitteiden ansiosta. Jokaisella yksilöllä on myös omia mentaalirepresentaatioita, siksi meillä on myös yksilöllisiä kokemuksia. Representaatio on prosessi, jossa ulkoisen maailman kohteet, mielen sisäiset mielikuvamme ja erilaiset merkkijärjestelmät kohtaavat toisensa. Merkkijärjestelmä on esimerkiksi kieli sekä kaikki muut kommunikaation ja viestinnän välineet. (Seppänen, 2005, s. 85.)

2.4. Ympäristöestetiikka

Ympäristöestetiikka on alun perin tarkoittanut tieteellisessä kontekstissa luonnonympäristön estetiikkaa. 1900-luvulla käsite laajentui kattamaan myös rakennetut ympäristöt. Varhaisemmassa luonnonympäristön estetiikassa keskiössä oli luonnon näkeminen ihanteellisena esteettisen kokemuksen kohteena. Forssin mukaan 1700-luvun teoreetikoille tässä luonnon esteettisessä kokemisessa tyypillistä oli etäännyttävä, tieteen objektoiva katse, jolloin luonnonympäristöjen yleisyys ja pittoreskius olivat keskeisiä esteettisen kokemuksen arvoja. (Forss, 2007, s. 8.)

Artikkelissaan *Ekologinen Estetiikka* Joseph W. Meeker (1972) pohtii ekologisesti eheän ympäristön kokemisen ja taiteen kokemisen yhteyksiä. Meekerin mukaan ihminen intuitiivisesti reagoi aina esteettisesti havaitessaan ympäristöä tai taidetta. Silloinkin, kun yksilö on oppinut niin sanottuja alan hienouksia ja osaa katsella kohdetta analyyttisesti, hänen ihmetyksensä ja kokemuksensa yleensä vain kasvavat kyseisen ilmiön äärellä. (Meeker, 1972, s. 100–101.) Käytännön tasolla tämä mielestäni näkyy siinä, miten esimerkiksi ekologi osaa nähdä ja päätellä luonnossa tapahtuneet prosessit hetken havainnoinnin kautta. Samaan tapaan esteetikko näkee taideteosta katsoessaan taiteilijan mahdollisia valintoja hahmottaen, kuinka taideteoksessa on päästy siihen pisteeseen, että valmis teos on esillä näyttelyssä. Ekologisessa estetiikassa keskeisenä oletuksena on esteettisen kokemuksen rikastuminen luonnontieteellisen tiedon avulla.

Ympäristökuvailun kuunteleminen ja siitä muodostuneen mielikuvan kuvaaminen ovat tutkielmani yhteys ympäristöestetiikkaan. Kyseisellä käsitteellä tarkoitetaan estetiikan alalajia,

joka keskittyy luonnontilaisen ja ihmisen muokkaaman ja tekemän ympäristön tutkimukseen (Sepänmaa, 1994, s. 7). Tarkemmin määriteltynä aineistontuottaminen ja -keruu tapahtuivat tilanteessa, jossa visuaaliseen aineistoon vaikuttivat luonnonestetiikka, maisemaestetiikka ja ekologisen estetiikka. Tyypillisesti ympäristöestetiikka liittyy suoraan esteettiseen kokemukseen. Minun tutkielmassani tämä esteettinen kokemus oli välillinen, radio-ohjelman välityksellä koettu. Kuvitellun ja välitetyn ympäristön estetiikkaa on tutkittu kirjallisuuden tutkimuksessa, esimerkkinä tällaisesta väitöstutkimuksesta on edellä mainitsemani Virpi Kaukio.

2.5. Oppimisympäristö, moniaistisuus ja monilukutaito

Eräs kiinnostuksenkohteeni ennen aineistonkeruuta oli kuvaillun ympäristön ja ympäristöestetiikan ohella oppimisympäristöjen vaikutus aineistooni. Oppimisympäristö voi olla fyysisen luokkahuoneen tai muun käsinkosketeltavan ympäristön lisäksi myös median ja tietotekniikan avulla saavutettava. (Granö, Hiltunen & Jokela, 2018, s. 6.) Käytän Luontoretki-ohjelmassa olevasta paikan kuvailusta myös sanaa ympäristökuvailu. Juha Laaksosen ja Heikki Lokin voi ajatella toimivan erään oppimisympäristön välittäjänä. Usein monenlaisiin oppimisympäristöihin liitetään myös multimodaalisuuden käsite, koska multimodaalisessa oppimisessa tulisi huomioida oppijan läsnäolo ympäristössä kehollisesti kaikkine aisteineen ja tunteineen. (Granö ym., 2018, s. 7). Omassa tutkielmassani multimodaalisuus on läsnä siten, että tutkielmani aineistonkeruussa osa ihmiselle tyypillisestä moniaistisuudesta on rajattu radiovälitteisen kokemuskuvauksen avulla. Aineistonkeruutilanteessa käytännön tasolla kyse on kuitenkin multimodaalisuudesta, kun kuunneltu muuttuu mielikuvan kautta visuaaliseksi ilmaisuksi.

Kuvataideopetuksen sisällöt ovat viime vuosina laajentuneet moniaistisempiin, nykytaiteen kanssa keskusteleviin menetelmiin ja tekemisen tapoihin. Visuaalisuuden kasvavasta merkityksestä keskustellaan mediassa ja samalla kuvataiteen kentän ammattilaisten taiteelliset prosessit ja taideteokset voivat olla moniaistisia pelkän visuaalisuuden sijaan. Kaikkien aineiden opetuksessa täytyy viimeisimpien perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelmien perusteiden mukaan olla laaja-alaiseen osaamiseen tähtäävää opetusta. Perusopetuksessa laaja-alaisen osaamisen osa-alueita on seitsemän ja niistä neljäs, monilukutaito on tutkielmassani yhtenä tausta-ajatuksena. Ympäristönlukutaito on myös osa monilukutaitoa, kuten

esimerkiksi kuvanlukutaito. (Opetushallitus, 2014.) Lukion uusissa, vuonna 2019 julkaistuissa, opetussuunnitelman perusteissa laaja-alainen osaaminen on jaettu kuuteen osa-alueeseen. Monilukutaito on tässä jaottelussa osa kolmatta osa-aluetta, monitieteinen ja luova osaaminen. (Opetushallitus, 2019, s. 61.) Nämä edellä mainitut laaja-alaisen osaamisen tavoitteet auttavat minua näkemään omaa tutkielmaani ja alaani osana laajempaa opetusalan viitekehystä.

Kuvan- ja ympäristönlukutaito ovat mielestäni tärkeitä taitoja nyt ja tulevaisuudessa, joita kuvataidekasvattaja voi omassa työssään opettaa käytännön tasolta lähtien. Kuvataidekasvatus tieteenalana yhdistää estetiikkaa ja taideteorioita, taiteensosiologiaa sekä kasvatustieteen oppimisteorioita (Manninen, 2021, s. 25). Uusimmissa Lukion opetussuunnitelman perusteissa (2019) linjataan kuvataiteen olevan oppiaineena moniaistista oppimista tukevaa sekä opiskelijan visuaalisen kulttuurin monilukutaitoa ja kielitietoisuutta syventävää. Myös kuvien tuottaminen visuaalisuuden lisäksi muilla tiedon tuottamisen tavoilla, taiteiden- ja tieteidenvälisyyden hyödyntäminen ja uusia näkökulmia avaavat eri tiedonalojen kielet ovat osa 2020-luvun lukion kuvataidetta. (Opetushallitus, 2019, s. 343–344).

3. Tutkimustehtävä

Pro gradu -tutkielmani tutkimustehtävä, muodostui Tutkimusretkiä kosmokseen -kesälukion projektiopintojen yhteydessä ja kandidaatin tutkielmaa tehdessä heränneiden ajatusten kautta. Tein kandidaatin tutkielmani vuonna 2021 Yle Radio Suomen Luontoretki -radio-ohjelmassa esiintyvistä erilaisista ympäristökuvailuista. Siinä minua kiinnosti, millaisia mielikuvia radio-ohjelman tekijät välittävät omalla ympäristön kuvailullaan radion kuuntelijalle. Tutkimuskysymykseni kandidaatin tutkielmassa oli ”Miten paikkamielikuvat, arvot ja asenteet tulevat ilmi radio-ohjelman ympäristön kuvailussa?” Jo kandidaatin tehdessäni ajattelin, että olisi mielenkiintoista selvittää, miten muut näkevät mieleessään Juha Laaksosen luontoretki -ohjelmassa kuvaillut paikat, koska ohjelman kieli on hyvin kuvailevaa. Graduni on tarkoitus selvittää mielikuvien muodostumista prosessina ja tarkastella näistä mielikuvista tehtyjä visuaalisia teoksia.

Edellä mainitun ja luvun 2 teoreettisen taustan kautta laatimani tutkimustehtäväni on selvittää, miten kuunneltu maisemakuvaus ja oma mielikuva yhdistyvät kesälukio-opiskelijoiden maalaamissa paikkakuvissa? Jokaisella tutkimukseeni osallistuneella on oma elämänsä, tai merkityksellinen kokemusmaailmansa. Yli viikon yhdessä olo ja tekeminen voivat vaikuttaa tutkimustilanteeseen. Oletukseni ryhtyessäni aineistonkeruuseen oli, että yhteiset kokemukset ja elämänsämaailmojen lomittuminen näkyisivät oppitunneilla tuotetuissa kuvissa. Radio-ohjelma pyrkii välittämään luontokokemuksen ja olen tutkimuksessani kiinnostunut mitä siitä välittyy kuuntelijoiden maalaamiin kuviin.

Tutkimuskysymykseni ovat:

Miten tekijän kokemusmaailma näkyy kuvissa?

Millainen rooli on tekijän visuaalisella mielikuvalla?

Millainen vaikutus tekijän luontoon liittyvällä tiedolla on kuvaan?

4. Menetelmän täsmentyminen

4.1. Menetelmän teoreettiset taustat

Taiteellinen ja erityisesti kuvataidekasvatuksellinen toiminta oli osa aineistonhankinta-prosessiani. Aineistonhankintatehtäväni taideperustaisuus asetti myös koko tutkielmani tutkimusosion taideperustaisen tutkimuksen viitekehykseen. Kutsun aineistonkeruutapaani aineistopohjaiseksi kuvantekemiseksi. Taiteen menetelmillä kuvien tuottaminen arkielämän mediaympäristöistä on ehkä tutumpaa kuvien ja muun visuaalisen aineiston kautta, mutta kuvan tekeminen kuuntelukokemuksessa syntyneen mielikuvan pohjalta lienee hyvin vanha lähtökohta taiteen ja kuvien tekemiselle. Ajattelin tutkimustehtävääni pohtiessani, että haluan tutkimusmenetelmäkseni jotain muuta, kuin taideperustaista tutkimusta, koska en ihan ymmärtänyt, mitä se tarkoitti.

Tutkimusmenetelmäni löytyi vasta tutkielmaa kirjoittaessani ohjaajan avustuksella. Minä en siis tietoisesti edes valinnut menetelmää, vaan taideperustaisuus oli niin luonteva osa ajattelua, että en edes tajunnut sen olevan sitä. Kun tutustuin paremmin taideperustaiseen tutkimukseen kirjallisuuden kautta, varsinkin Suomisen, Kallio-Tavinin & Hernández-Hernándezin kirjoittama artikkeli taideperustaisen tutkimuksen eurooppalaisista traditioista ja suuntaviivoista auttoi pistämään omaa tekemistäni tutkimusmaailman kontekstiin. Taideperustaisen tutkimuksen ja siihen liittyvän kriittisen analyysin ja reflektoinnin kautta henkilökohtaisista kokemuksista tulee yleisesti jaettuja, yhteisiä kokemuksia. Tutkimuksen kautta saadusta taideperustaisesta tiedosta voidaan kehittää myös ymmärryksen työkaluja muille. Varsinkin suomalaisen taideperustaisen tutkimuksen alkuvaiheissa keskeistä on ollut, että yksilöllisen ja taiteellisen kokemuksen kautta konstruoitu subjektiivinen tieto muuttuu kriittisen reflektiivisen analyysin kautta tutkimustiedoksi. (Suominen, Kallio-Tavin & Hernández-Hernández, 2018, s. 104.)

Opintojen aikana kerryttämäni tieto ja kokemus kuvataiteesta sekä taideperustaisten menetelmien soveltamisesta on muuttunut mielessäni jonkunlaiseksi omaksi kuvataideopettajan käyttöteoriakseni. Enkä aina osaa nähdä sen hienoutta ja erityisyyttä akateemisen maailman mittakaavassa, koska taideperustaisuus on meille kuvataidekasvattajille niin itsestään selvä asia. Tämän tutkielman tutkimustehtävän kannalta olennaisin syy taideperustaisiin menetelmiin on taiteen mahdollisuudet välineenä herkistää ihmisiä uusille kokemuksen

mahdollisuuksille, ja taiteen tekemisestä tulevat mahdollisuudet löytää uusia olemisen tapoja maailmaamme. Aineistonkeruuni perustuu juuri tällaisia mahdollisuuksia avaavalle asetelmalle, eli kun opiskelijat kuuntelivat paikkakuvausta opetuskokonaisuuteni päätteeksi, he olivat uudenlaisen paikan kokemisen äärellä. Koen, että sellainen uudenlainen tapa aistia ja havainnoida voi johtaa kyseenalaistamaan totuttuja käytäntöjä mahdollistaen jotain sellaisia uuden olemisen tapoja, joita emme vielä osaa edes kuvitella.

Tutkimusmenetelmäni on yhdistelmä kuvataideopettajille tyypillistä opetustoimintaa, visuaalista ja kokemuksen tutkimusta. Opettajat ovat jo minun lapsuudessani käyttäneet aineistonkeruutehtävänäni tapaista tehtävänantoa opetuksessaan. Minun kouluajanani kuvia tehtiin kuitenkin usein eleyistä ja koetuista paikoista tai luokassa kuunnellusta musiikista. Kesälo-mamuistojen, ympäristö- ja luonnontiedon tuntien metsäretken tai klassisen musiikin kappaleen piirtäen tai maalaten visualisointi ovat opettajalle helppoja peruskoulun tehtävätyyppejä. Tällaisia tehtäviä ei silti tietääkseni ole juurikaan tehty tutkimuksellisin tavoittein.

Graafisen suunnittelun opettaja Silja Nikula on käyttänyt väitöskirjassaan menetelmää, jossa omista paikkakokemuksista tehtiin taidegrafiikkaa. Hän on itse väitöstutkimuksessaan käynyt paikoissa ja kirjoittaa väitöskirjassaan itse tekemiensä kuvien suhteesta paikkakokemukseen ja paikan henkeen. Eli Nikulan tutkimusasetelma on erilainen kuin omassa opinnäytetyössäni, vaikka joitain temaattisia ja sisällöllisiä yhteyksiä on. Nikulan tutkimus ei ota osaa kuvataidekasvatukseen tai opetusalan keskusteluun, mutta taiteellisen ilmaisun ja aineistonkeräämisen menetelmänä hän on käyttänyt puupiirrosta, jolloin hänen tutkimuksensa on mielestäni taideperustaista. *Paikan henki: Matkailijan mielikuvasta graafiseksi kuvaksi* -väitöskirjan löysin, kun tutkimukseni oli analyysivaiheessa. Nikula on käsitteellistänyt visuaalisen aineiston analyysia hienosti ja löysin hänen väitöskirjastaan paremmin omaan tutkimukseeni osuvia käsitteitä, kuin esimerkiksi yleisen suomalaisen asiansanaston listauksista.

Visuaalisen alan tutkimuksen lisäksi tutkielmani keskustelee ympäristöestetiikan ja erityisesti kuvitellun ympäristöestetiikan teemojen kanssa. Kuunteleminen ja kuuloaistille tuotettu mielikuva ovat osa aineistoni muodostanutta kuvataiteellista prosessia. Estetiikan ja kirjallisuuden tutkija Virpi Kaukio on väitöstutkimuksessaan *Sateenkaari lätäkössä* (2013, Itä-Suomen yliopisto) käyttänyt kuunnelmia *Shambolic Rainbow* ja *October Scars the Skin* ja niistä tekemiään muistiinpanoja yhtenä keinona tarkastella kuviteltua ympäristöä (Kaukio, 2013, s. 5). Käsitteellä kuunnelma, tarkoitetaan radiodraamaa ja sen lähettäjistä on perinteisesti käytetty nimitystä radioteatteri (Kyrö, 2011, s. 11). Radio-ohjelmaa tai kuunnelmaa

kuunnellessa ihmisellä on mahdollisuus aktiivisesti visualisoida ja kuvitella auditiivisen informaation pohjalta oma visualisaatio, eli mielikuva. Kyrö korostaa *Korville piirretyt kuvat: Kirjoituksia kuunnelmasta ja äänitaiteesta* -teoksessa julkaistussa tekstissään radion kuuntelijan olevan television katsojaa vapaampi kuvittelemaan. (Kyrö, 2011, s. 12.)

Kuunnelman välittämää estetiikkaa väitöstutkimuksessaan tutkineen Kaukion tausta on kirjallisuuden tutkimuksessa. Laajan kuviteltuun ympäristöestetiikkaan paneutuvan väitöstutkimuksen aineistoissa on erilaisia aineistoja, mutta itseäni kiinnosti eniten hänen menetelmänsä tuottaa aineistoa kuunnelman pohjalta kuvitellusta. Kuuntelutilanteesta heränneistä huomioista ja kokemuksista hän on tehnyt käsin kirjoitetut muistiinpanot, joiden avulla hän tarkastelee väitöstutkimuksessaan esteettistä kokemustaan kuvitellusta ympäristöstä. (Kaukio, 2013, s. 276.) Olen visuaalinen ihminen ja Kaukion valinta kirjoittaa kokemuksensa ja mielikuvansa ylös paperille tuntuu vaivalloiselta visuaalisiin mielikuvan kuvaamisen menetelmiin verrattuna. Vaikka teksti ja kieli voivat ilmaista joitain asioita kuvia täsmällisemmin, olen sitä mieltä, että kuvallisella esityksellä on helpompi kuvata kokonaisuutta, koska kuvallisessa esityksessä katsoja voi nähdä eheän kokonaisuuden. Tekstiä lukiessa mielikuva muodostetaan vähitellen. Tekstiä lukiessa lukijaa voidaan myös kuljettaa eri aikatasoilla, mikä on kuvallisessa ilmaisussa hankalampi välittää katsojalle. Kuva on hetkessä katsottavissa ja mahdollista nähdä kokonaisuutena tiiviimmässä ajassa, kuin tekstimuodossa oleva kuvaus.

Omassa aineistonkeruussani annoin opiskelijoiden tehdä kuulokuvien kuvaamisen. Kuvaa tehdessä he tekivät valintoja tarttua joihinkin aiheisiin, joita maalaavat, sulkien pois väistämättä muita mahdollisia kohteita. Ajattelen, että tekstiä kirjoittaessa käsin, samanlainen tekstin täydentäminen ei onnistu. Kuvaa voi luonnostella aluksi ja halutessa jatkaa vaikka toisella kuuntelukierroksella samalle paperille aloitettua kuvaa. Muistiinpanoja paperille kirjoittaessa täytyy hyväksyä muistiinpanojen erillisyyttä mahdollisesta lopullisesta tekstimuotoisesta esityksestä. Ajattelen maalaamisen ja muun kuvan tekemisen olevan tekstin työstöä intuitiivisempaa, koska siinä ajattelu ja kohteen kuvaaminen voivat tapahtua samanaikaisesti, vähitellen kuvaa työstäen. Itse en ainakaan kirjoittaessa pysty ajattelemaan mitään kirjoittamani tekstin ulkopuolista. Tämän takia ajattelen juuri kuunneltujen luontokuvausten kuvaamisen olevan tutkimuksellisten kiinnostuksenkohteideni kannalta hyvä aineistonhankintamenetelmä. Kuvan tekeminen ryhmätilanteessa on myös sosiaalisempi tila, kuin kirjoittaminen ryhmän kesken. Kuvataidetunnin sosiaalisesta tilasta ja vaikutuksista kuviin on

tehnyt tutkimusta Anniina Koivurova Lapin yliopiston väitöstutkimuksessaan *Kuvien rajat*. (2010)

Visuaalisten aineistojen käyttö tutkimuksessa on viime vuosina yleistynyt myös taiteen ulkopuolisilla tutkimuksenaloilla. Esimerkiksi teoksessa tutkiva mielikuviutus Hakoköngäs ja Martikainen kuvaavat visuaalisten tutkimusmenetelmien hyötyjä yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. Heidän mukaansa kiinnostusta visuaalisia menetelmiä kohtaan ovat lisänneet visuaalisuuden kasvava rooli ajassamme, ja taiteen kyky antaa painoarvoa ihmisen kokemuksille ja tunteille, sekä niiden ilmaisulle. Visuaalisten aineistojen tuottamisen kautta tutkimukseen osallistuvien osallisuutta voidaan vahvistaa. Lisäksi heidän käsityksiinsä ja kokemuksiinsa voidaan syventyä tutkittaessa tätä kyseistä heidän tuottamaansa aineistoa. (Hakoköngäs & Martikainen, 2021, s. 61.)

4.2. Paikkakuvaus – mielikuva – ilmaisu

Prosessi, jota tässä tutkielmassani selvitän, on kuunnellun paikkakuvauksen muuttuminen mentaalirepresentaatioksi, mielikuvaksi ja tämän kuvan maalaaminen paperille. Ymmärrän aineistonkeruutapahtuman Silja Nikulan (2012, s. 59) väitöskirjassa esitellyn paikan hengen kuvaamisen prosessin kaltaiseksi, jossa havaittu fyysinen paikka muuttuu mentaaliseksi mielikuvaksi ja siitä graafiseksi kuvaksi. Väitöstutkimuksen kokemusprosessissa keskeistä on syntynyt mielikuva, josta tulee graafisen kuvan lähtökohtainen sisältö. Mielikuvan ominaisuuksiin kuuluu samankaltaisuus tai muistuttavuus kuvan ja sen viittauskohteen välillä. (Nikula, 2012, s. 18.) Koen omassa tutkimusaineistossani mielikuvan viittaavan eri kohteisiin, joista se muodostuu. Tällöin ei ole niin selvää, onko mielikuvassa samankaltaisuutta viittauskohteeseen. Aineistossani mielikuva muodostuu Luontoretki -ohjelman paikkakuvauksesta, Kuusamon Oulangan ympäristöstä, jossa ohjelma on äänitetty ja opiskelijoiden aiemmista kokemuksista. Näiden rajat ovat häilyviä, koska osalle Koillismaa ja Oulangan maisemat olivat myös osa omia aiempia paikkakokemuksia. Pyrin olemaan tekemättä analyysissäni liian suoria yleistyksiä huomioiden opiskelijoiden erilaiset paikkakokemukset ja suhteet paikkoihin. Tutkielmassani opiskelijan paikkakokemus, josta hänelle muodostuu mielikuva, on hahmotettavissa päällekkäisinä, läpikuultavina kerroksina. Näitä kerroksia ovat: 1. Opiskelijan omat kokemukset, 2. kuunneltu, radiotoimittajan kokemus ja 3. kuuntelutilanteen ja kuvantekemisen kokemus. Hahmotan kuuntelukokemuksenkin

paikkakokemuksena, koska koko tutkimukseni lähtökohtana on oletus, että ohjelmaa kuunnella voi päästä mukaan luontoretelle.

Jotta tutkielmassani ei olisi vain kuvan vastaanottajan, eli minun, näkökulmani aineistonani oleviin kuviin, käytän myös äänitettyä keskustelua kuva-aineiston analyysin tukena. Ääniaineiston ajattelen toimineen tutkielman tekoprosessissani ikään kuin äänimuotoisina muistiinpanoina. En oleta oman tulkintani olevan ainoa oikea, vaan yksi mahdollinen ja siksi otan huomioon myös tekijöiden ajatukset. Tekijöiden ajatukset on äänitetty luokkahuonemaisessa tilassa neljän opiskelijan ja kahden opettajan ollessa läsnä. Tarkoitukseni ei ollut tutkia mitään liian henkilökohtaista, enkä halua kuva-analyysissani mennä sellaiselle tasolle. Tulkitsen kuvia siis melko puhtaasti esityksinä paikasta ja maisemasta. Tällöin mielestäni kunnioitan myös tutkimukseeni osallistuneita ja rajaan tutkielmani koskemaan kuulohavainto – mielikuva – ilmaisu -prosessia.

4.3. Taideperustainen tutkimus

Valitsin taideperustaisen tutkimuksen menetelmäksi pro gradu -tutkielmani tutkimusosiooni, koska halusin aineiston avulla päästä kiinni tutkimukseni kohteena olevien kesälukion opiskelijoiden kokemuksiin ja käsityksiin. Koen, että paikkakuvauksen perusteella maalatuissa kuvissa on enemmän opiskelijoiden henkilökohtaisia kokemuksia ja mielikuvia, kuin vaikka tekstimuotoisessa kuvauksessa. Taiteen tekeminen asetti tutkimuskysymykseni ylle monenlaiset kokemukset sallivan tunnelman, jolloin kuvan tekeminen ei ollut pelkkä testi, mitä opiskelijat muistavat kuunnellusta radio-ohjelmasta. Aineistoni moninaisuus ja oma osallistumiseni kuvataideopettajana johtivat siihen, etten voinut määrittellä tutkivani tutkielmassani vain visuaalista aineistoa. Aineiston moninaisuus ja oma roolini aineiston tuottotilanteessa johtivat siihen, että koin olevani enemmän sisällä kuvissa, kuin kuvia tutkiva opinnäytetyöntekijä. Koska pystyn aineistossani pääsemään kuvien pintaa syvemmälle, aion tietysti ottaa aineistostani kaiken irti taideperustaisen tutkimuksen laajassa viitekehyksessä.

Taideperustainen tutkimus voidaan McNiffin mukaan määrittellä taiteellisen prosessin systemaattiseksi käyttämiseksi, varsinaiseksi taiteellisen ilmaisun tekemiseksi kaikissa eri taiteen muodoissa sekä tavaksi ymmärtää ja tarkastella sekä tutkijoiden, että tutkimuksiin osallistuvien ihmisten kokemuksia. Taideperustainen tutkimus omana tutkimuksen alueenaan on syntynyt korkeakouluissa ja taiteilijan ammatillisessa toiminnassa taiteellisen kokemuksen

luonnetta selvittäneiden tutkimusten myötä. (McNiff, 2008, s. 59.) Tutkimukseni on osa laadullisen tutkimuksen kenttää, vaikka Ryyänen, Nortio ja Varjonen artikkelissaan *Soveltava teatteri taideperustaisena tutkimuksena*, mainitsevatkin, että toisinaan taideperustaiset tutkimusmenetelmät sijoitetaan kokonaan omaksi tutkimusparadigmakseen, niin sanotuksi kolmanneksi vaihtoehdoksi laadullisen ja määrällisen tutkimuksen lisäksi. (Ryyänen, Nortio & Varjonen, 2021, s. 129.) Ajattelen tällaisen ajattelutavan mahdolliseksi ja voi olla, että olemme kuvataidekasvatuksen kentälläkin liikkumassa kohti sellaista tulevaisuutta, missä taideperustaisten tutkimuskäytäntöjen erot lähestymistapana ja näkökulmana verrattuna laadulliseen ja määrälliseen tutkimukseen tunnistettaisiin. Tämänhetkistä tutkimusparadigmakentän tilannetta taideperustaisen tutkimuksen suhteen eri näkökulmasta kuvaa Taiteesta toiseen julkaisussa Satu-Mari Jansson mukaillen Leavyn (2009) ajatuksia. Janssonin mukaan taideperustaiset tutkimuskäytännöt ovat joukko laadullisen tutkimuksen työtapoja, joita eri sosiaalitieteissä on käytetty pitkään. Lisäksi hän mainitsee tutkijan subjektiivisuuden hyödyntämisen olennaisena osana taideperustaista tutkimusta, mikä taas perinteisessä tutkimuksessa on nähty arveluttavana tutkimusasetelmana. (Jansson, 2013, s. 153–154.) Taideperustaisten tutkimuskäytäntöjen vahvuudet tulevat esille tutkimuksissa, joiden tarkoituksena on kuvata, kokeilla tai löytää uutta (Jansson, 2013, s. 154).

Palatessani mielikuvissani kesälukioon ja pro gradu -tutkielman aineiston keräämiseen, huomaan toimineeni hieman etnografin tapaan. Kaisu Kortelainen kuvaa tutkimusprosessiaan artikkelissa *Muistin kuvia tehdasyhteisöstä*, kuinka hänen mielestään etnografi elää tutkimusta tehdessään ikään kuin kahdessa maailmassa: yhtäältä tutkimusaineistoja keräten, toisaalta itsekin tutkimuskohteen maailmassa, haastateltavien kanssa vuorovaikutuksessa eläen. Kortelaisella oli väitöstutkimuksessaan se ero minun lähtökohtiini, että hän oli fyysisesti siinä paikassa, minkä kokemusta hän tutkimuksessaan muun muassa käsitteli. (Kortelainen, 2013, s. 97–99.)

5. Menetelmien soveltaminen käytäntöön kesälukion kontekstissa

5.1. Lukiokurssin suunnittelu osana kesälukiota

Kuvataidekasvatuksen monitieteiseen ja monista suunnista aineksia hakevaan kenttään tutkielmani liittyy ympäristön havainnoinnin, paikan estetiikan, taiteellisen tehtävän (kuullun pohjalta kuvan tekeminen) ja kuvien tulkinnan kautta. Aineistonkeruu tapahtui perinteisen kuvataidetunnin tapaisessa ympäristössä ja olin tilanteessa itse opettajan ja aineistonkerääjän kaksoisroolissa. Kuvataiteen ja kuvataidekasvatuksen suuntautuminen puhtaasta visuaalisesta maailmasta moniaistiseen havainnointiin ja monia aisteja käyttävään tekemiseen on jo pidemmän aikaa olemassa ollut ilmiö. Tulevana opettajana näen tutkielmassani yhteyksiä tähänhetkiseen perusopetuksen opetussuunnitelmaan ja sen laaja-alaisen osaamisen osaluaisiin.

Olen päätenyt sattuman kautta monenlaisiin tilanteisiin elämässäni ja kesälukiossa graduaineiston kerääminen oli myös sellaisen seurausta. Kuvataidekasvatuksen maisteriopintoihin kuuluu kurssi nimeltä Kuvataidekasvatuksen yhteisöprojekti. Päädyin kurssilla esitellyistä projektivaihtoehdoista tiedettä ja taidetta integroivaan kesälukioon Utsjoelle ja Sodankylään. Tiesin molemmat paikat oikeastaan vain niminä kartalla, enkä ollut ikinä käynyt niin pohjoisessa. Tieteen ja taiteen yhdistely opetuksessa kiinnosti minua, mutta projekti vaikutti työläältä. Näin kuitenkin projektissa mahdollisuuden saada suoritettua yksi harjoittelu ja tehdä aineistonkeruu tutkielmaani samalla kun suoritan projektikurssin.

Lukuvuoden 2021–2022 aikana tutustuin kesälukio-työpariini Juliaan, kun suunnittelimme kesälukiokurssiamme. Persoonamme ja työskentelytapamme sopivat hyvin yhteen. Julian kanssa työskentely oli yksi antoisimmista ja opettavaisimmista asioista aineistonkeruuprosessissa suunnittelusta lähtien. Jonkun muun ihmisen kanssa kurssista ja siten myös aineiston keräämisestäni olisi luultavasti tullut toisenlainen. Uskon, että minun ja hänen avoin suhtautumisemme maailman ja taiteen ilmiöihin näkyi kurssilla kauttaaltaan.

Kesälukioita on järjestetty Utsjoella aiemminkin. Edellisenä vuonna, kesällä 2021 oli järjestetty Arktisen Aikavaelluksen Kesälukio (<https://arktinenaikavaellus.com/>). Se poikkesi aiemmista kesälukioista uudenlaisen monitieteisen integroivan opetustoiminnan pilotoinnin osalta. Arktisen aikavaelluksen kesälukion toteutuksessa siis oli aloitettu samantyyppistä tieteen ja taiteen integraatiota, mitä me Julian kanssa omalla kesälukiokurssillamme jatkoimme

seuraavana vuonna 2022. Oulun yliopiston Sodankylän observatorio oli meidän kesälukiossamme ensimmäistä kertaa toisena toteutuspaikkana ja yhteistyökumppanina.

Kurssin ideointi lähti liikkeelle minun ja Julian omista kiinnostuksistamme. Maiseman ja maisemakokemusten pohtiminen kiinnostivat minua jo kandia kirjottaessani, mutta tutkielman suppeus ei sallinut laajaa syventymistä. Kesälukion suunnittelua rajoittivat ainoastaan kaksiviikkoisen kurssin lukujärjestys, lukion opetussuunnitelma sekä käytännön järjestelyyn liittyvät seikat. Jälkimmäisellä tarkoitan muun muassa kahta eri toteutuspaikkaa sekä väli-
neiden ja materiaalien kuljetusta satoja kilometrejä. Kummassakaan paikassa käytössämme ei ollut kuvataideluokkaa ja se oli ollut tiedossamme alusta asti. Se ei haitannut, koska tarkoituksena oli hyötyä ympäristöstä ja opettaa paikkaperustaisuus huomioiden.

Kesälukioita järjestävät erilaiset tahot, kuten Kesälukioseura ry ja muut järjestöt, kansanopistot, koulut ja kunnat. Kesälukio voi olla myös usean erilaisen toimijan yhteistyön tulos, kuten Tutkimusretkiä Kosmokseen -kesälukio oli. Kesälukioissa tyypillisesti opiskellaan lukio-opintoja leirimäisessä oppimisympäristössä. (<https://kesalukio.fi/>) Tutkimusretkiä kosmokseen -kesälukiossa erityistä oli aiemmin mainitsemani tieteen ja taiteen vuoropuhelu, pohjoinen sijainti sekä mahdollisuus tutustua yliopistojen tutkimusyksiköiden toimintaan.

Suunnitellessani pro gradu -tutkielmani tutkimuksellista osuutta oli vuonna 2019 laaditut uudistetut lukion opetussuunnitelman perusteet juuri otettu käyttöön syksyllä 2021. Kuvataiteen osalta uudet perusteet eivät tuoneet suuria muutoksia. Uudistuksessa perusopetuksesta tutut laaja-alaisen osaamisen osa-alueet tuotiin lukio-opiskeluun, mikä sallii lukioonkin monialaisempia oppimiskokonaisuuksia ja tarjoaa kuvataideopettajillekin uudenlaisia mahdollisuuksia. Nämä uudistukset tuntuivat luontevilta tieteitä ja taiteita yhdistelevän kesälukion kannalta.

Projektin alussa pohdin vahvuuksiani ja kiinnostuksenkohteitani. Minua kiinnosti ja kiinnostaa yhä taidegrafiikan eri tekniikat, ympäristöestetiikka sekä paikan ja maiseman käsitteet kuvataiteessa. Tutkimusaineiston kerääminen oli minulla ja työparillani tavoitteena suunnitteluvaiheesta lähtien ja halusimme ne luonteviksi osiksi kurssisuunnitelmaamme. Päädyimme jakamaan aineistonkeräämisen eri viikoille, jolloin pystyimme auttamaan toisiamme tarvittaessa ja työjärjestys pysyisi selkeänä. Palaset loksahelivat paikalleen siinäkin mielessä, että halusin aineistonkeräämiseni olevan osa maisemaa ja paikkaa moniaistisesti tutkailevassa kokonaisuudessa. Näihin teemoihin paneutuvan kokonaisuuden opettaminen ja opiskelu oli mielekästä uudessa paikassa tutun ryhmän kesken. Päädyimme yhdessä

sijoittamaan paikka ja maisema -opetuskokonaisuuteni kesälukion toisen viikon alkuun, jolloin olimme vasta saapuneet Sodankylän observatorion alueelle Tähtelään. Alue on tavanomaista lappilaista mäntyvoittoista sekametsää Kitisen jokirannassa. Alueella on eri aikakausien rakennuksia, yksityisasuntoja, Oulun yliopiston ja ilmatieteen laitoksen hallinnoimia rakennuksia. Alueen tavanomaisuus ja pirstaleisuus innosti minua toukokuisella ensivierailullani. Mielestäni sellaisia ympäristöjä on kiinnostavaa katsoa taiteen silmin, joissa ensisilmäyksellä ei näytä olevan mitään kiinnostavaa.

Kuvataideopetus 3 -kurssilla teimme Julian kanssa keväällä 2022 jaksosuunnitelman kesälukiokurssia varten. Kyseinen suunnitelma sai olla myös harjoitustyö, mutta meidän tapauksessamme oli pelkästään järkevää, että käytimme aikaresurssejamme viisaasti. Suunnitelmamme asetti raamit ja pohjan seikkaperäisemmälle suunnitelmalle. Saimme hyvää palautetta suunnitelmastamme kurssikavereiltamme. Myös pro gradu -tutkielmani ohjaaja, projektimme vastuuopettaja professori Mirja Hiltunen välitti meille hyvää palautetta kesälukion järjestäjiltä, kun hän oli esitellyt Julian kanssa laatimamme kurssin esittelydiat. Palaute kurssisuunnitelmasta innosti jatkamaan suunnittelemista tarkemmin, koska tässä vaiheessa emme vielä olleet kovin konkreettisella tasolla opetuksen suunnittelussa.

En tehnyt varsinaista aineistonkeruusuunnitelmaa, koska kurssisuunnitelma, lukujärjestys ja yhteisopettajuuden vaatima yhteissuunnittelu korvasi sen. Luotin, että kun opetus on hyvin suunniteltu, voin itse tilanteessa keskittyä ottamaan huomioon tutkimuksen kannalta olennaiset seikat. Tiesin ennen aineistonkeruuta haluavani visuaalista aineistoa, joka pohjautuisi mahdollisimman välittömiin radio-ohjelmasta saatuihin mielikuviin. Olennaisimpia rajoituksia, mitä tein ennen aineistonkeruuta, oli radio-ohjelman jakson valinta, tehtävää pohjustavien oppituntien suunnittelu (paikka ja maisema -kokonaisuus), tekniikan (vesi- ja peitevärit) valinta ja kuvausavun pyytäminen Julialta. Myös tutkimusluvan/suostumuspaperin laatiminen loi konkreettisia rajoituksia, kun täytyi miettiä, millaista aineistoa tarvitsen. Hyvän valmistautumisen ansiosta en tuntenut itseäni erityisen jännittyneeksi aineistotehtävän opetuksen aikana. Olin laittanut tarvikkeet ja materiaalit valmiiksi sekä testannut tekniikan. Halusin välttää kiireen tuntua ja varasin tehtävälle hyvin aikaa. Kaikki edellä mainitsemani valinnat tuntuivat hyviltä päätöksiltä ja olin tyytyväinen itseeni.

Tutkimusretkiä kosmokseen -kesälukion osallistujat olivat tulleet pohjoiseen eri puolilta Suomea ja ensimmäisellä viikolla oli myös tutustumiseen ja ryhmäytymiseen tähtäviä tehtäviä. Kesälukiassa opiskeltiin aamusta iltaan, mutta ajattelimme työparini Julian ja

vastuuopettaja Hiltusen kanssa paljon käytännön asioita opiskelijoiden kannalta. Ajattelen, että meille kuvataidekurssin opettamisen lisäksi oli tärkeää opiskelijoiden kokonaisvaltainen hyvinvointi. Kesälukio on vapaaehtoista, joten mielestäni tuntui tärkeältä, että opiskelijoille jää pääosin positiivinen kokemus. Opiskelijälähtöisyys ja inhimillinen työskentelyote oli jälkikäteenkin ajateltuna läsnä kautta linjan. Uskon, että luottamuksellisen suhteen muodostuminen edisti myös aidosti mielikuvia avaavan tutkimusaineistoni saamista.

Kurssin työskentelytavat muodostuivat suunnitteluvaiheessa opettajien vahvuuksien, omien kiinnostusten, kurssimoduuli (ku4) ops-tavoitteiden, tilojen ja logististen seikkojen yhteisummana. Uudessa lukion opetussuunnitelmassa käytetään kurssin sijaan sanaa opintojakso ja yksi opintojakso voi koostua yhden tai useamman oppiaineen moduuleista. (Opetushallitus 2019, 46). Päätimme kuitenkin Julian kanssa käyttää omaan suuhun sopivampaa kurssisanaa, koska koimme sen myös osallistujien kannalta selkeämmäksi. Opiskelijälähtöisyyttä sovelsimme jättämällä väljyyttä suunnitelmiimme ja käyttämällä monipuolisia työskentelytapoja. Tärkeitä koko kurssin läpileikkaavia kattokäsitteitä kurssilla myös monialaisuus, tieteen ja taiteen yhteys sekä nykytaide. Haluan ajatella, että vaikka kurssilla sai suoritettua tavallisen lukiokurssin, siinä saa olla jotain erilaista ja kouluopetuksesta poikkeavaa. Opiskelijat maksavat kesälukiosta ja, vaikka mitään tulostavoitteita ei itselleni virallisesti asetettu, halusin että opiskelijat saavat rahoilleen ja kauas matkustamiselle jonkunlaista vastinetta. Kurssilla tehtiin mm. monotypiaa, performanssiharjoitteita, moniaistista havainnointia, kävelytaidetta, luonnostelua, piirtämistä, ympäristötaidetta, myyttikuvitusta, mielikuva-maalauksia, rakentelua ja puuntyöstöä.

5.2. Aineistonkeruukonteksti

Konkreettinen tilanne, missä tutkimusaineistoani keräsin, oli vuonna 2022 järjestetty kesälukio Utsjoen Kevon tutkimusasemalla ja Sodankylän observatoriolla. Kohteenani ovat kesälukioon osallistuvien tekemät kuvat. Kuvat he tekivät kuulemistaan ympäristökuvailuista. Projektissa oli mukana myös yksi kanssaopiskelija, Lapin yliopiston Taiteiden tiedekunnan professori vastuuopettaja Mirja Hiltunen ja muina yhteistyökumppaneina Turun yliopiston astrobiologian yksikkö, Utsjoen Ursa, Aikavaellus ry, Sodankylän observatorio, Kesälukioseura ja Kevon tutkimusasema. Aineistoa keräsin opiskelijoilta tilanteessa, missä kaikki olimme saman pöydän ääressä pienen porukan kesken tehden ja samalla keskustellen

kuullusta ja kuvista. Ohjelman toistin Yle Areenasta bluetooth- kaiuttimen avulla. Kuuntelimme sen ensin kerran hiljaisesti alusta loppuun ja myöhemmin maalauksen lomassa uudestaan. Jakso kestää reilu 10 minuuttia ja on kuunneltavissa tätä kirjoittaessani Yle Areenasta.

Tutkimukseni informantteina ovat kesän 2022 Tutkimusretkiä kosmokseen -opiskelijat. Henkilöt osallistuivat heinä-elokuussa 2022 järjestettyyn tiede-taide-kesälukioon Utsjoen Kevolla ja Sodankylän Tähtelässä. Opiskelijat olivat enimmäkseen toisilleen ennestään tuntemattomia. Suurin osa tutkimusaineistoni informanteista oli aineistonkeruun aikaan lukiolaisia, mutta mukana kesälukiossa oli myös aikuisopiskelijoita. Keräsin aineistoni kaksiviikkoisen kesälukion toisen viikon tiistaina. Ryhmä oli jo tutustunut toisiinsa ja yhteisiä kokemuksia olivat olleet mm. edellisen viikon kaksi päivävaellusta, yhteisöllinen verstyöskentely sekä vapaa-ajan tulistelut ja saunomiset. Halusin tarkoituksella kerätä aineistoni toisella viikolla, koska ajattelin kaiken aiemmin tehdyn ja koetun luoneen parhaan mahdollisen tilanteen tehdä rennosti ja turvallisesti kuvia omista mielikuvistaan sekä keskustella niistä.

Tutkiakseni kuullun maisemakuvauksen vaikutusta heidän tekemiinsä maisemakuviin, kuuntelivat he saman dokumentaarisen Juha Laaksosen luontoretki -ohjelman jakson. Heikki Uimonen on artikkelissaan Ääni, kuuluma ja tallenne (2008) muotoillut radiodokumentin olevan synteesi, jonka osina voivat olla tallennetut äänet, ääniä koskevat kertomukset ja kerrontaa tukevat äänielementit. Pelkän faktatiedon välittämisen lisäksi radiodokumentissa korostetaan elämyksellisyyttä ja tekijöillä on pyrkimys luoda tunneyhteys kuuntelijan kanssa. Radiodokumentissa on paljon tekijöiden tekemiä valintoja ja rajauksia. Esimerkiksi jo valinta äänittää tiettyjä ääniä ja jättää toiset äänittämättä rajaa kuulijalle välittyvää ympäristöä. Ohjelma on Uimosen mukaan tekijöidensä rajaus ja representaatio aiheesta. (Uimonen, 2008, s. 90.)

Tutkielmassani on huomattava ympäristöesteettinen pohjavire. Paikkakokemus, paikkaperustaisuus, paikallisuus ja pohjoisuus ovat erityisesti Lapin yliopiston kuvataidekasvatuksen koulutusohjelmassa keskeisiä teemoja. Mielestäni tutkielmani sopii tähän traditioon ollen silti samalla uudenlainen tulokulma paikkakokemukseen ja kuvantekemiseen. Kokemuksen välittymistä voisi mielestäni meidän tieteenalallamme tutkia enemmän, kun kuitenkin taide- teokset ja kuvat voidaan nähdä esityksinä todellisista asioista ja ilmiöistä.

Tutkielmani aineisto kerättiin mielestäni kuvataiteelle tyypillisessä oppimistilanteessa. Silti, jos tarkastelee oppimista ja opetusta koulukontekstissa, on tutkimustilanteeni kaltainen

oppiminen muussa lukio-opetuksessa poikkeuksellista. Kuvataiteessa oppiminen ja opitun soveltaminen, tässä tapauksessa kuviteltavan aineiston kuunteleminen ja mielikuvan sijoittaminen omaan kuvaan, tapahtuu kuitenkin usein samanaikaisesti, eikä oppimisen eri osaluokkia ole tarpeen rajata tarkasti. Timo Jokelan *Suhteessa talveen* (2018, s. 61) artikkelissa kerrotaan tällaisen yhtäaikaisen oppimisen ja opitun soveltamisen jopa kaventavan kuilua koulumuotoisen oppimisen ja todellisen elämän väliltä. Aineistonkeruutilanteeni oli myös sosiaalista oppimista. Kuvataidetunnin sosiaalista kuvantekemisen tilaa peruskoulukontekstissa tutkineen Koivurovan (2010, s. 34) mukaan oppijan käsitykset itsestä, hänen sosiaalinen roolinsa ja paikka vaikuttavat siihen, mitä ja miten oppitunnilla aiheita kuvataan.

Nykytaideperustaista kuvataidekasvatusta väitöskirjassaan tutkineen Annamari Mannisen mukaan monialaista, eli oppiainerajoja ylittävää taideperustaista tutkimista voi ajatella sekä tapana oppia, että taidemuotona, joka mahdollistaa taiteen tekemisen osana monialaista opetusta. Nykytaiteessa voi korostua tutkimuksellisuus ja muiden tieteenalojen käytäntöjä lainaava taide. Monitieteinen laajojen ilmiöiden tarkastelu ja oppiaineiden välinen sisältö ovat nykyään jopa keskeistä taiteen tekemisessä. (Manninen, 2021, s. 72.)

5.3. Valmistelut ja ennen aineiston keräämistä

Kesälukion ensimmäisenä päivänä annoin opiskelijoille lupalomakkeet tutkimukseeni osallistumisesta. Jokaisella oli mahdollisuus itse rauhassa lukea, mistä on kyse ja kieltäytyä milloin tahansa tutkimukseen osallistumisesta. Vaikka oma aineistoni kerättiin rajatussa tilanteessa toisella viikolla, keräsi työparini aineistoa laajemmin kurssin ajalta. Allekirjoitusten pyytäminen vapaaehtoisilta opiskelijoilta kerralla molempien suostumuspapereihin tuntui järkevältä ja säästi minulta aikaa itse tutkimustilanteessa. Sain myös poissuljettua mahdollisuuden, jos alkuvaiheessa kurssia olisikin tullut vastaan jotain tutkimisen arvoista ja aineistoani täydentävää. Kun luvat oli pyydetty, oli opinnäytetyöprosessissani jälleen yksi rajaus tehtynä

Ensimmäisen viikon kuvataiteen työjärjestyksestä suuri osa meni ympäristöön sijoitettavan taideteoksen ja hyönteishotellina toimivan ryhmän yhteisen teoksen tekemiseen. Opiskelijoiden kanssa pohdittiin toislaajisten perspektiiviä yhteiseen planeettaamme ja rakenneltiin teos, joka tarjoaa suojaa hyönteisille ja ympäristötaideteoksen kaikille Utsjoen kylällä kulkeville. Toinen isompi kuvataiteen kokonaisuus ensimmäisellä viikolla oli päivävaelluksien

yhteydessä tehdyt performatiiviset harjoitukset, joihin sisältyi muun muassa kävelyä, ympäristön kanssa olemista ja teosten dokumentointia. Vaelluspäivien reitti noudatteli Utsjoelle tunturimaisemiin tehtyä arktista aikavaelluspolkua, jota pitkin kulkiessa maailmankaikkeuden vuosimiljoonat asettuvat inhimillisempään mittakaavaan. Polulla jokainen kuljettu metri vastaa miljoonaa vuotta maailmankaikkeudessa.

Aineistonkeruuni oli osa paikka ja maisema -opetuskokonaisuutta, jonka suunnittelin kokonaan itse osaksi kurssia. Olimme työparini kanssa sopineet työnjaosta ja suunnitelleet yhteiset opetuksemme hyvissä ajoin. Oma toimintani suunnittelin tekemällä aikataulua ja diasesitysmateriaalia huomioiden opiskelijan perspektiivin, erilaiset taitotasot ja kurssin tavoitteet. Aineistonkeruutehtävä oli ikään kuin kokonaisuuden päätepiste, joten halusin kokonaisuuden opetuksen ja harjoitteiden johdattelevan sitä kohti. Aloitimme maanantaina opiskelijoiden kanssa paikan ja maiseman erojen pohdinnalla. Kokonaisuus alkoi luennolla ja luokahuonekeskustelulla, minkä jälkeen menimme ulos tekemään tehtäviä. Ensimmäinen tehtävä oli itse valitusta paikasta kertominen. Tehtävä tehtiin äänittämällä puhelimella ääniviesti, joka lähetettiin toiselle ryhmäläiselle. Audioiden vaihtamisen jälkeen opiskelijat kuuntelivat, miten toinen oli kokenut paikan. Keskustelimme yhdessä heränneistä ajatuksista ja opiskelijat vertailivat kokemuksiaan paikasta ja vastaanotetun audion vaikutuksista omiin kokemuksiin. Toinen tehtävä oli perinteisen croquis -piirtämisen sovellus, jossa elävänä mallina toimikin ympäristö. Opiskelijat istuivat ringissä, mutta kaikkien kasvot olivat ringistä ulospäin. Tehtävä tehtiin observatorion piha-alueella, jossa ei ensisilmäyksellä ole mitään erityisen kiinnostavaa tai viehättävää. Molempien näiden tehtävien tavoitteena oli laajentaa ajattelua paikasta ja maisemasta sekä antaa kokemuksia paikan ja maiseman havainnointiin keskittymisestä. Tehtävissä oli mahdollista käyttää eri aisteja saaden tietoa siitä, mitä kaikkea taide voi olla ja millaisia asioita taiteen keinoilla voi tutkia.

5.4. Aineistonkeruu

Paikalla aineistonkeruutilanteessa opiskelijoita oli neljä. Yksi opiskelija oli kipeänä ja teki tehtävän itsenäisesti omalla ajallaan myöhemmin. Käsittelen ja analysoin kuvan huomioiden tilanteen poikkeavuuden muihin kuviin verrattuna. Ohjasin luokkatilassa kuvien tekemistä mahdollisimman vähän, keskittyen positiiviseen. Olin kirjoittanut ylös tutkimuskysymykseni pohjalta itselleni muutaman aiheen, mistä haluan kysyä ja keskustella opiskelijoilta.

Olin läsnä tilanteessa opettajana ja samanlaisena, kuin aiemmissakin opetustilanteissa. Aloitimme aineistonkeräämiseen tarkoitetut oppitunnit kuuntelemalla koko *Hetki Oulangan maajan notkossa* -jakson kerran ilman muistiinpano- tai piirustusvälineitä. Kuuntelun jälkeen kirjoitin taululle ohjeen ”Maalaa, mitä kuulet” ja rohkaisin opiskelijoita alkuun tarvikkeiden kanssa. Työskentelyä ja juttelua oli aineistonkeruutilanteessa ensimmäisen kuuntelukerran jälkeen hieman yli 24 minuuttia. Kerroin opiskelijoiden maalatessa, että kuuntelemme ohjelman uudelleen. Maalasin opiskelijoiden mukana omaa luonnosmaista maalaustani, mutta en ota sitä osaksi aineistoani, koska tein sitä rauhoittaakseni tilannetta. Kuuntelimme Luontoretken jakson toisen kerran, jolloin opiskelijat saivat tehdä omia maalauksiaan samalla. Kehotin ennen kuuntelemista opiskelijoita kuuntelemaan, voisiko nauhalta saada jotain uutta sisältöä omaan tekemiseen. Aineistonkeruun sisältäneille oppitunneille lukujärjestyksestä oli varattu kolme oppituntia (kts. Liite 3).

Kuva 1 Hennakaisa keräämässä tutkimusaineistoa, kuvaaja: Julia Kukkonen

Eräs opiskelija halusi tehdä aineistonkeruutilanteessa kaksi kuvaa, koska oli nopea ja aikaa oli reilusti. En ollut etukäteen suunnitellut, että toteuttamani opetustilanteen ulkopuolella tehtäisi kuvia. Toisen kuvan tekeminen oli käynyt mielessäni varasuunnitelmana. Uskon sen olevan opiskelijalle mielekästä, jos hänelle annetaan mahdollisuuksia halutessaan tehdä enemmän. Tämä on enemmänkin omaan opettajuuteeni liittyvä periaate, ei niinkään

tutkijarooliini liittyvä. Jos aineisto olisi täysin tasapäistä ja vertailukelpoista, se helpottaisi minua, mutta mielestäni olen opetustilanteessa oppijoita varten, vaikka samalla se olisi osa omia opintojani.

Kerätessäni aineistoa, oli Tutkimusretkiä kosmokseen -kesälukion toisen viikon tiistai, 2.8.2022. Maiseman maalaaminen kuvailun perusteella oli osa kurssille suunnittelemaani paikka ja maisema -kokonaisuutta, jonka suunnitelmat löytyvät tämän tutkielman liitteistä. Yhtenä ajatuksena kesälukiossa oli olla niin sanottujen suurten kysymysten äärellä. Halusimme työparini Julian kanssa pitää yllä myös helpommin havaittavien ilmiöiden tarkastelua samanlaisella uteliaisuudella, kuin ihminen tarkastelee taivaankappaleita. Toisena pedagogisena punaisena lankana omassa maanantain ja tiistain kokonaisuudessani oli uuteen paikkaan tutustuminen ja sen kartoittaminen taideperustaisin menetelmin. Pohdimmekin maiseman ja paikan jatkuvaa muutosta ja moniaistista paikkakokemusta. Ensimmäisellä viikolla opiskelijat olivat tehneet Julian opetuksessa performatiivisia harjoitteita vaelluksen aikana ja tauoilla. Mielestäni meillä oli mielenkiintoinen, uusia ajatuksia antava kurssikokonaisuus, jossa aineistonkeruuni oli vain yksi osa.

6. Tutkimusaineistot

6.1. Aineiston ominaisuudet

Aineistonani ovat kesälukion kuvataidekurssin ryhmän maalaamat kuvat radio-ohjelman ympäristökuvailun kuuntelun pohjalta. Lisäksi täydentävänä aineistona minulla on aineistonkeruuoppitunnin aikana äänitetty keskustelu. Analyysimenetelmänä sovellan visuaalisen antropologian kuva-analyysimallia. Viittaan tässä tekstissä aineistoni maalauksiin myös käsitteellä 'kuva'. Koen sen olevan neutraali ja helposti lähestyttävä sana, vaikka kuvien tulkitsemisesta kirjoittaneen Anita Sepän mukaan kuvan käsite ei ole ollenkaan selvä. Kuvan voidaan silti ajatella tarkoittavan kaksiulotteiselle pinnalle tehtyä visuaalista sommitelmaa tai imitaatioteoriaan vedoten voi sanoa kuvan esittävän jotain. (Seppä, 2012, s. 17). Minun aineistoni ovat paikkamielikuvia esittäviä kuvia. Jos näkee pelkän kuvan tietämättä tehtävänantoa ja kontekstia, havaitsee katsoja todennäköisesti kuvina, jotka esittävät tai jäljittelevät maisemaa.

Aineistoni tarkastelussa minua helpotti saada aineistoni tyyppi joihinkin raameihin. Päivi Granö (2013) on hahmotellut visuaalisten aineistojen tyyppejä paikkatutkimuksessa teoksessa *Visuaalisen kokemus* julkaistussa artikkelissaan Visuaalisuus kokemuksena ja tietämisinä paikan tutkimuksessa. Tässä Granön jaottelussa on kolmelle eri tasolle sijoituvia aineistoja, riippuen tutkimuskohteen (paikka) ja aineiston yhteydestä/etäisyydestä. Jaottelu tuntui mielekkäältä, kun tunsin tarvitsevani jotain tukea omalle aineistoista kertomiselleni. Koska artikkelissa Granön tasoille jaottelemat aineistot keskittyvät nimenomaan paikan tutkimukseen, on niissä korostettu ensimmäisellä tasolla tutkijan ja paikan välisestä kohtaamisesta syntyneitä aineistoja. (Granö, 2013, s. 75.) Omassa tutkielmassani keskityn paikkamielikuviin, jolloin aineistoni on kolmannella ja toisella tasolla. Granön jaottelun pohjalta muotoilin seuraavanlaisen listauksen ymmärtääkseni aineiston ja paikan suhdetta, sekä omaa ja informanttieni sijoittumista aineistoon ja radio-ohjelman äänityspaikkaan.

1. Aineisto, jonka tutkija tuottaa paikassa
  - a. Tutkijan omat aistihavainnot paikasta ja aiemmat käsitykset tiedot ja muistot paikasta (Tämä vain tutkijan positiota avaamaan)

2. Aineisto, joka on tuotettu paikasta aikaisemmin
  - a. Median tuottama aineisto, tässä tapauksessa radio-ohjelma

3. Tutkimuskysymyksen ja -asetelman määrittelemät, tutkimusprosessissa tuotetut aineistot
  - a. Yksityisten ihmisten ja / tai ryhmien tuottama visuaalinen aineisto, joka syntyy tutkijan pyynnöstä tutkimuskohteessa tai muualla, kuten esimerkiksi piirustukset
  - b. Visuaalisia aineistoja täydentävät aineistot, jotka ovat yhteydessä tutkimuskohteeseen, visuaalisiin aineistoihin tai aineistojen syntytilanteeseen: keskusteluäänite, oma sanelu, kurssin olennainen kirjallinen materiaali (Granö, 2013, s. 75.)

Minua kiinnostaa paikasta muodostetut tulkinnat, koska ajattelen että niiden pohjalta mielikuvat syntyvät. Mielikuvat ovat yleensä hyvin yksityisiä ja omia, siksi halusin kokeilla, mitä tapahtuu, kun mielikuvia visualisoidaan. Saadakseni tutkimukseen jotain kontekstia ja tutkimusaineistoni tuottaneille mielekkäästi samassa tutkimuksessa tarkasteltavia mielikuvia, he kuuntelivat saman radio-ohjelman jakson *Hetki Oulangan majan notkossa*.

Aineistoni ovat siis maalattuja kuvia ja kuvan rajaama esitys maailmasta on aina valikoitu. Kuten valokuvassa, myös maalauksessa tekijä on valinnut hetket ja kuvakulmat sekä ehkä pohtinut, mitä tahtoo kuvata hetkestä muistaa ja esittää (Granö, 2013, s. 68.) Sepän (2012, s. 19) tekstiä lainaten:

Kuvat ovat monimutkainen kulttuurinen vuorovaikutussuhde, jossa risteilevät vaihtelevasti ainakin seuraavat osatekijät: 1. Kuvan tekijän tai tekijöiden erityispiirteet 2. Vastaanottajien vaihtelevat tavat lukea kuvaa 3. Kielelliset järjestelmät ja niitä säätelevät kulttuuriset järjestykset 4. Yksilöllinen ruumiillisuus 5. Optinen tiedostamaton, eli näkemiseen vaikuttavat tiedostamattomat kokemukset 6. Muuttuvat tekniset välineet ja alustat 7. Esittämiskonventiot, eli vakiintuneet esittämistavat ja 8. Diskurssit eli tavat, joilla kuvista puhutaan.

Koen oman tutkimustehtäväni saaneen eniten innoitusta Sepän listauksesta (yllä) kohdista 1. ja 5. En tosin usko aineistonkeruuprosessini olleen niin syvästi tiedostamattoman alueella, että sitä ei voisi jäsentää tutkimuksellisesti ja pistää tieteellisten menetelmien linssin alle.

6.2. Radio-ohjelman rooli

Aineistonkeruun niin sanottuna pohja-aineistona käytin Yle Radio Suomen Luontoretki-ohjelmaa, joka aiemmin on tunnettu myös nimellä Juha Laaksosen luontoretki, ohjelman

toimittaja Juha Laaksosen mukaan. Laaksonen on yksi luontoaiheisia sisältöjä Ylen alustoille nettiin ja radioon julkaisevan Yle Luonnon toimittajista (<https://yle.fi/aihe/s/luonto/yle-luonnon-toimitus>). Laaksosesta kerrotaan Radio Suomen toimittajat -sivulla näin:

Hyönteiset, linnut, nisäkkäät, kalat vai kasvit - - kaikki kelpaavat, vaikka monet luulevat minun olevan lintumies. Ihailen suomalaisia maisemia mereltä metsiin ja avomailta tuntureille. Liikun Luontoretkillä kameran kanssa ympäri Suomea ja tartun mielelläni erikoisiinkin aiheisiin. Radio on huikea väline välittää tunnelmia, tietoa ja kokemuksia. Toivon, että jatkamme yhteisiä retkiä vielä pitkään. (yle.fi, Yle Radio Suomen toimittajat)

Sitaatissa edellä isolla alkukirjaimella kirjoitettu **Luontoretki** viittaa juuri oman aineistoni pohja-aineistona käytettyyn radio-ohjelmaan. Juha Laaksosen Luontoretki on sunnuntai-aamuisin kello 8 lähetettävä ohjelma, jonka kuvaustekstissä korostetaan mahdollisuutta lähteä retkelle radion välityksellä. Ohjelmassa ollaan joka jaksossa eri paikassa vaihtuvan vieraan, eli retkikaverin kanssa. Luonnon monipuolisuus, erilaiset ympäristöt ja ainutlaatuiset kokemukset ovat leimallista ohjelmalle (<https://areena.yle.fi/podcastit/1-50405775>)

Käytän tässä tutkielmassa Luontoretkeen viitatessani sanaa radio-ohjelma. Luontoretkestä voisi puhua myös podcastina, mutta kuten vuonna 2018 Helmet-kirjastojen nettisivuilla julkaistussa Tunnetko jo podcastin -jutussa mainitaan, podcasteiksi kutsutaan yleensä verkossa julkaistuja äänitallenteita, joita ei lähetetä radiokanavilla. Tämä rajanveto radio-ohjelman ja podcastin välillä elää yhä ja tällä hetkellä (vuosi 2023) esimerkiksi Areena -palvelussa julkaistavat radio-ohjelmat löytyvät otsikon 'Podcastit' alta. Helmet-kirjastojen Utriaisien kirjoittamassa jutussa mainitaan kuitenkin myös, että monia radio-ohjelmia tuodaan lähetyksen jälkeen verkkoon kuunneltaviksi podcastien tapaan. Voi ajatella, että jos kuuntelet Luontoretken suorana, kuuntelet radio-ohjelmaa, mutta Yle Arenasta kuunnellessasi, kuuntelet podcastia

Luontoretki-ohjelmassa on radiodokumentin piirteitä, mutta koska se on äänitetty luonnossa, on siinä mukana ääniympäristön yllätyksellisyys ja äänittäjän suhde kyseiseen ympäristöön. Uimosen mukaan ympäristön äänittämisessä ja improvisoidussa musiikissa on samanlaista sattumanvaraisuutta. Radiodokumentin tekemisessä on useita vaiheita ja siinä olennaista on studiotyöskentely, jolloin studiossa luodaan illuusioita ja käytetään fiktion menetelmiä halutun vaikutelman saamiseksi. Radiodokumentti on synteesi tallennetuista äänistä, kertomuksista ja kerrontaa tukevista äänielementeistä. (Uimonen, 2008, s. 90.) Luontoretki on

suhteellisen vähäisellä tuotannolla tehty ohjelma, mutta siinäkin ohjelma on tekijöidensä rajaus ja representaatio aiheesta.

7. Analyysimenetelmä ja aineiston raaka-analyysi

7.1. Raaka-analyysi

Päätin analysoida jokaisen opiskelijan tekemää kuvaa aluksi erillään ja sen jälkeen kuunnella, mitä hän kertoo äänitteellä omista mielikuvistaan ja prosessistaan. Aloitin audioaineiston raaka-analyysini kuuntelemalla tutkimusaineiston keruutilanteessa nauhoitetun keskusteluäänitteen. Sitä kuunnellessani kirjoitin tilanteesta mieleeni palanneita ajatuksia ylös ja tarvittaessa pysäytin kuuntelun saadakseni ajatukseni kirjoitettua loppuun. Käytin äänitettä muistiinpanojen tapaan, eikä sen käyttäminen ollut olennainen osa tutkimustani. Tämän vuoksi en ajattele tehneeni haastattelututkimusta. Toki pidin mielessäni tähtäimeni saada tilanteesta graduun aineistoa, mutta en juurikaan opetellut tilannetta varten haastattelutekniikoita ja tutkimusmenetelmiä. Tavoitteenani oli luoda mahdollisimman luonteva tilanne, samanlainen kuin oppitunneilla muutenkin voisi olla. Aineistonkeruutilannetta suunniteltaessa ja toteuttaessani halusin pitää mielessä, että se on myös kyseiselle kurssille opiskelemaan tulleita opiskelijoita varten ja se oli minun tutkimusaineistoni keräystilanteen lisäksi oppimistilanne heille.

Koska aineistoni on suhteellisen suppea, oli minulla mahdollisuus tehdä ensin jokaisesta tapauksesta syväkatsaus, jonka jälkeen lähdin muodostamaan synteesiä ja tarkastelemaan kuvien, mielikuvien ja kokemusten välisiä yhteyksiä. Sovellan analyysissäni visuaalisen antropologian analyysimallilla ja käytän myös sisällönanalyysille tyypillistä tapaa taulukoiden (Taulukko 1 ja 2) osalta. Käytän tekstissä kuvien tekijöistä kirjainkoodeja IN, OH, AA, IM ja AT. Sitä mukaa kun esittelen kuvat analyysinkuvauksessa, viittaan tekstissä kuviin myös niiden numerolla. Olen numeroinut visuaalisen aineiston juoksevin numeroin samaan tapaan, kuin muut tutkielmatekstissä olevat kuvat. Edellä mainittuja koodeja käytän, jos on olennaista tutkielmani kannalta rajata, mistä kuvasta on kyse. Yksittäisten kuvien syvällisen analyysin olen jättänyt tutkielmani ulkopuolelle, jotta voin tässä analyysini kuvauksessa painottaa koko aineistosta tekemiini havaintoihin ja vertaamaan kuvia ohjelmaan. Haluan kunnioittaa tekijöiden yksilöllisyyttä, välttämällä henkilöihin itseensä meneviä tulkintoja.

Tutkielman liitteet -osiosta löytyy isommat kuvat kaikista aineistoni maalauksista. Liitteen teoskuvien yhteydessä on tekijöiden nimet kuvateksteissä. Tutkimukseen suostumuslomakkeessani (Liite 5) jokaisella opiskelijalla oli mahdollisuus antaa lupa oman nimensä julkaisuun tekemiensä teosten yhteydessä. Lupien allekirjoitustilanteessa korostin, että lupan voi

allekirjoittaa myös valitsemalla nimen julkaisemista. Koska kyseessä oli yli 16-vuotiaiden opiskelijoiden ryhmä, jossa oli myös aikuisopiskelijoita, tällainen menettely antaa mielestäni tunnustusta tekijöille. Tutkielmatekstissä tekijöistä käytetään nimistä muodostettua kirjainkoodia tai kuvanumeroa, koska siinä kuvat ja tekijät ovat osa tutkimusaineistoa. Liitteessä 4 kuvat ovat esillä tekijöidensä taideteoksina.

7.2. Analyysimenetelmät

Alkaessani analysoida kuvallista aineistoa, kohtasin hankaluuksia, mitä menetelmää käyttämällä voin tutkia radio-ohjelmassa kerrotun paikkakuvauksen ja kuuntelemisen tuloksena tuotettuja maalauksia. Taidehistorian ja taiteen tutkimuksessa esimerkiksi W. J. T. Mitchell on tehnyt tutkimusta kuvan välittämistä merkityksistä. Kai Mikkosen tekstissä Kuvan ja sanan suhteesta kiteytetään ristiriita kuvasta kertovana ja tulkittavana esityksenä siten, että alan itsekin ymmärtää omia vaikeuksia tutkimustehtäväni äärellä. Mikkosen mukaan kuvasta vallitsee kahtiajakautuneita ajatuksia suhteessa sen kertovuuteen. Toisaalta on tapana ajatella, että kuva on suhteessa kieleen nähty luonnollisempana ja totuudellisempana. Silti kuvan ajatellaan myös olevan illuusiomaisempi ja pinnallisempi tapa kuvata maailmaa, kuin teksti. (Mikkonen, 1998, s. 115). Mikkonen kuvaa kuvan ja sanan suhteen rinnastamisen ja niiden vertailun olevan erityisen monimutkaista nykyajan monimediaisessa maailmassa. Kuva ja teksti sekoittuvat todellisuudessamme koko ajan uudenslaisilla tavoilla paljastaen tutkimusmenetelmien rajallisuuden ja perustellen kummankin tarpeet yhä uudelleen. Mikkonen kyseenalaistaa kuvan ja sanan vertailun sekä rajojen määrittelyn tarpeen (Mikkonen, 1998, s. 118–119).

Minua ei kiinnostanut aineistoni analyysissä löytää perustelua sille, onko kuva vai radio-ohjelman kuvailu tarkempi paikkakokemuksen välittäjä. Minua kiinnosti, mitä kielellisesti kuvaillusta ympäristöstä ja kokemuksesta välittyy mielikuvaan ja paperille. Visuaalisen aineiston analyysissäni hyödynnän sisällönanalyysiä, jotta pääsen irti yksittäisistä kuvista ja voisin analysoida niissä esitetyjä kuullun paikan piirteitä yleisemmällä tasolla. Visuaalista analyysiani ohjaavia kuvan piirteitä, eli sisällöllisiä aiheita olivat: kasvillisuuden kuvaus, säätö, maisemallisuus ja värien käyttö. Sisällön analyysia täydennän tarkastelemalla, millainen paikkakokemus minulle kuvasta välittyy, kun otan analyysiin mukaan oman kokemukseni tason kuvan vastaanottajana, jota täydentää tekijöiden kommentit. Kokemuksen

analyysissa sovellan Silja Nikulan kokemuksen prosessimallia ja visuaalisen antropologian analyysimallia.

Sisällön analyysi on analyysimenetelmänä laaja. Usein sen lisäksi käytetään jotain toista menetelmää. Visuaalisen analyysin menetelmäoppaassa *Handbook of Visual Analysis* Bell (2001) korostaa erityisesti visuaalisten tekstien osalla sisällönanalyysin olevan ihanneta-pauksessa vain yksi työkalu tutkijan menetelmällisessä työkalupakissa. Lisäksi Bellin mu-kaan tutkimuksessa tehdyt muut tutkimukselliset rajaukset ja valinnat vaikuttavat siihen, kuinka täsmällistä tietoa sisällönanalyysillä voidaan saada. (Bell 2001, 34.) Sisällön analyysi-ä lisäksi käytin aineistoni analyysissa visuaalisen antropologian analyysimallia, johon tu-
tustuin alun perin Annamari Mannisen väitöskirjan kautta. Visuaalisen antropologian ana-lyysimalli sopii merkityksien ja toistuvien elementtien tutkimiseen. Olennainen piirre tässä analyysimallissa on myös visuaalisten aineistojen tekijöiden huomioiminen osallistujina ku-
van tekemisen prosesseihin. (Collier, 2001, s. 35.) Visuaalisen antropologian analyysimal-
lilla analysoidaan tyypillisesti valokuvia ja muita optisia kuvia. Omassa pro gradu -tutkiel-
massani sovellan sitä kuitenkin maalauksiin. Artikkelissaan *Approaches to Analysis in Vi-
sual Anthropology* Malcolm Collier toteaa kuvien olevan sekä tekijöidensä luomuksia, että
niissä kuvatun maailman todellisia heijastumia (Collier, 2001, s. 35). Mielestäni myös kesä-
lukioalaisten maalaamat maalaukset ovat juuri tällaisia kuvia. Ne ovat luovan ja taideperus-
taisen työskentelyn tuloksia ja niissä kuvataan ympäröivää todellisuutta. Visuaalisen antro-
pologian analyysimalli lähtee siitä oletuksesta, että kuvat ovat monimutkaisia heijastuksia
tekijän ja kohteen välisestä suhteesta (Collier, 2001, s. 35). Opinnäytetyöni kontekstissa ku-
vat ovat siis heijastuksia kesälukion opiskelijoiden ja luonnon ympäristön välisestä suh-
teesta.

Perustason visuaalisen antropologian analyysi koostuu Collierin (2001, 39) mallin mukaan neljästä tasosta. Ensimmäisellä analyysin tasolla visuaalista aineistoa tarkastellaan kokonai-
suutena pyrkien katsomaan ilmiselvyyksiä ja kirjaamalla ylös heräävät kysymykset. Nämä
kysymykset voivat toimia suunnannäyttäjinä analyysin seuraavissa vaiheissa. Aloitin ana-
lyysin tarkastelemalla kaikkia kuvia rinnakkain lyhyesti. Sitten tein raaka-analyysin jokai-
selle kuvalle pintapuolisesti. Ohjaajani Mirja Hiltunen neuvoi minua käyttämään yksinker-
taista, esimerkiksi koulussa käytettävää kuva-analyysia aluksi. Kuva-aineiston raaka-ana-
lyysissa käyttämäni analyysikysymykset on Schildtin lukion kuvataiteen materiaaleista
peda.netistä.

Hahmottaakseni aineiston kokonaisuutena tahdoin päästä hieman irti siitä, että olin tutustunut tekijöihin ja ollut läsnä heidän kanssaan monenlaisissa tilanteissa, mukaan lukien aineistonkeruutilanne, missä olin tutkijaopettajana. Halusin nähdä teokset ja hahmottaa omat ajatukseni niistä. Koin yksinkertaisten kysymysten olevan hyvä keino aloittaa teosten analyysi sellaiselta tasolta, että tämän tutkielman lukijakin ymmärtää analyysini kulun. Ensimmäisessä vaiheessa kävin kuvat läpi melko mekaanisesti, pyrkien objektiivisempaan katseeseen. Kuuntelin tässä vaiheessa myös aineistonkeruutilanteesta äänitetyn keskustelunauhoituksen. Keskustelu auttoi minua palauttamaan mieleen aineistonkeruutilanteen eri vaiheet. Sain sen avulla myös tekijöiden näkemykset täydentämään heidän tekemiään kuvia ja mielikuvan kuvaamisen prosessia.

Ensimmäisen tason jälkeen visuaalisen antropologian analyysimalli jatkuu toisen tason luettelointivaiheella. Tästä analyysin toisesta vaiheesta Collier kehottaa tekstissään tekemään omien tutkimuksellisten tavoitteiden pohjalta jaottelua luokkiin tai kategorioihin aineistona olevista kuvista. (2001, s. 39). Kolmannella tasolla Collierin visuaalisen antropologian analyysimallissa tehdään aineiston strukturointi edellisen tason luokittelua hyödyntäen, eli järjestellään aineisto esimerkiksi kaavion tai taulukon avulla. Tässä vaiheessa voidaan tehdä yksityiskohtaiset kuvaukset aiempien tasojen tiedon perusteella muotoiltuihin analyysikysymyksiin vastaten. Kolmannella tasolla visuaalisen antropologian analyysimallissa saadaan jo hyvin tarkkaa tietoa tutkimuksen aiheista. Neljännellä tasolla analyysissa palataan jälleen yleisemmälle tasolle ja peilataan aineiston analyysia ensimmäiseen tasoon. Koska visuaalisen antropologian analyysimallin vahvuus on merkityksien selvittäminen, täytyy ennen analyysia ymmärtää vielä merkityksen käsite kuvataiteessa. Merkitysten tuottaminen ja tutkiminen kuvataiteen parissa on Kontturi & Tiainen tekstin *Taide, teoria ja liikkuva vuorovaikutus: Osallistuvan taiteentutkimuksen ratkaisuja* mukaan painottanut yhteyksiä eri taiteiden ja kulttuurin alueiden välillä laajentaen taiteen moninaisiksi prosesseiksi. Teosten tulkinnat voidaan myös tällaisessa tutkimussuuntauksessa nähdä teosprosessien jatkeina. (Kontturi & Tiainen, 2007, s. 21.)

8. Kuvitellut maisemakuvat analyysissa

8.1. Yleiskatsaus aineistoon

Aineistossani on kuusi maalausta. Yhdessä maalauksessa on käytetty myös puuvärejä ennen vesiväreillä maalaamista. Aineistoni kuvista kaksi on saman tekijän tekemiä ja yksi on tehty tehtävään varattujen oppituntien ulkopuolella. Tutkielmani informanteina oli viisi taidekurssin opiskelijaa. Heidän tekemänsä kuvat ovat kaikki esittäviä, ja niissä on selkeitä maisemamaalauksen piirteitä, muun muassa puita, taivasta ja vesialue, jonka tulkitsen radio-ohjelmassa kuvailluksi puroksi. Kuvista vain yksi on pystykuva ja muut on maalattu vaakasuuntaiselle paperille. Värimaailma on esittäväälle luonnonmaiseman kuvaukselle tyypillinen. Puunrungot ovat ruskeita, taivas ja joki sinisävyisiä ja kasvillisuutta on kuvattu vihreällä. Kysyin opiskelijoilta aineistonkeruutilanteessa, mitä he lähtivät kuvaamaan ja heidän vastauksissaan kuului pyrkimys kuvata selkeitä visuaalisia mielikuvia. Eräs opiskelija vastasi: ”Tuli sellanen fiilis, että kuvittelin puronvarsilehdon, takana jyllä korkea kuusikko ja keskellä virtaa puro. Olen ollut tuolla paikalla katselemassa vähän samanlaista.”

Kun vertaan kuvia Luontoretki -ohjelman *Hetki Oulangan majan notkossa* jaksoon, löydän suoria sisällöllisiä yhtäläisyyksiä niiden välillä. Yksi kuvista perustuu ensisijaisesti opiskelijan kertoman mukaan hänen omiin kokemuksiinsa Koillismaalta ja se poikkeaa myös visuaalisesti muusta aineistosta. Opiskelija itse kertoi maalauksestaan sanomalla ”Maalaan siitä, miten omat värit aistivat sen paikan, käytän referenssinä omaakin aistia. Aamuyö on se, mitä mä käytän tässä.” Muissakin kuvissa on mukana tekijöiden kokemuksia, mutta niissä on tätä kyseistä OHa kuvaa enemmän selkeitä viittauksia myös radio-ohjelmaan. Käsittelen tätä opiskelijan omaa kokemuksesta myöhemmin luvussa 8.5.

Soveltamaani analyysimalliin kuuluu alkuvaiheessa kysymyksien ja omien tunteiden kirjaaminen, koska niistä voi olla hyötyä analyysin seuraavissa vaiheissa. Aineiston äärellä heräävistä tunteista eniten pinnalla oli helpotus siitä, että aineistoni näyttävät ja kuulostavat innostavalta, siltä että saan tutkielman tehtyä niiden pohjalta. Minulle tulee myös lämmin olo, kun muistelen, miten hienoja yksilöitä sain tavata opettaessani heitä. Ääniaineistoa kuunnellessani, minua naurattaa välillä ja muistan, miten hauskaa meillä oli porukalla aineistoa kerätessä. Tunnen äänitettä kuunnellessa iloa, huvittuneisuutta, helpotusta ja jännitystä. Jälkimmäisenä mainitsemani jännitys liittyy tutkielmani tekemiseen.

Analyysin ensimmäiseen vaiheeseen kuuluu myös Collierin (2001) mallin mukaisesti kysymysten kirjaaminen ylös. Sitä tehdessäni, lähdin vahingossa kirjoittamaan kaksisivuista tajunnanvirtamaista kirjoitelmaa. Eniten mieltäni painavia kysymyksiä olivat ne, joihin en todennäköisesti saisi vastausta aineistostani. Näitä olivat:

- Mitä IM kuvan oikeassa ylälaudassa tapahtuu, eli mitä hän on halunnut kuvata hahmoilla, joista toinen näyttää sarvipäiseltä lohelta?
- Mitä IN ajatteli kuvaa tehdessään varsinaisen aineistonkeruupöytätyön ulkopuolella? Miksi hän on tehnyt sellaisia tyyllisiä valintoja, kuin on nähtävissä kuvassa?
- Kuinka paljon opiskelijoiden visuaalisia valintoja ohjasi tavoite miellyttävästä lopputuloksesta?
- Näkyykö edellisen Utsjoella vietetyn viikon ja vaelluspäivien maisemat millään lailla kuvissa?
- Miksi kuvista on nähtävissä kaksi selkeää kuvaparia?
- Vaikuttivatko aineistonkeruutilassa tapahtuneet pienet häiriöt (mm. muiden kesäluokkiota järjestäneiden meneminen ja tuleminen, koiran haukunta, keittiöhenkilökunnan toiminta) jotenkin aineistooni?
- Olisiko ollut järkevää opettaa opiskelijoille maalaustekniikkaa ennen aineistonkeruuta?
- Miksi melkein kaikissa kuvissa on puro? Onko puro koettu erityisen tärkeäksi?
- Millainen visuaalinen maisemakuvasto opiskelijoilla on taiteen maailmasta?

Muotoilin tutkimuskysymykseni alakysymykset ensimmäisessä analyysivaiheessa kirjaimieni kysymysten pohjalta. Kysymysten ja tunteiden arvostelusta vapaa ylös kirjaaminen auttoi saamaan vähemmän olennaiset ajatuksia pois mielestä ja näkemään suuremmat kysymykset, joihin todella halusin vastauksen päästäkseni lähemmäs itse tutkimuskysymystäni.

Millainen kuvantekemisen prosessi kuunnellun paikkakuvauksen maalaaminen on?

Miten tekijän kokemusmaailma näkyy kuvissa?

Millainen rooli on tekijän visuaalisella mielikuvalla?

Millainen vaikutus tekijän luontoon liittyvällä tiedolla on kuvaan?

8.2. Maiseman piirteitä aineistossa

Todettuani raaka-analyysissä ja analyysin ensimmäisellä tasolla kaikkien aineistoni kuvien olevan esittäviä maisemakuvia, kiinnitin huomiota esittäviin elementteihin. Viidessä kuvassa on joko suoraan nähtävissä, tai tulkittavissa kaatunut puu. Mielestäni tutkimuskysymyksen kannalta ei ole olennaista kyseenalaistaa, kuvataanko opiskelijoiden tekemissä maalauksissa todella puita. Laadullinen kuvantutkimuksen traditio onneksi antaa olettaa, että yksilöllisen elämäkokemuksen kautta kasautunutta ymmärrystä ei pyritä sulkemaan pois tietoa tuottaessa (Seppä, 2012, s. 16). Ottaen huomioon myös aineistonkeruuni taustan ja opiskelijoiden tehtävänannon, pitäydyn siinä tulkinnassa, että kuvat ovat esittäviä. Ohjelman jaksossa Juha Laaksonen toteaa puunrungoista: ”Ilahduttavasti täällä on suuria puita maassa, siis kuusta ja myös mäntyä. Ne tuolla makaa, rauhassa maatu ja osan puiden päälle on jo kehittynyt paksu sammalpeite.” Kolmessa kuvassa kaatunut puunrunko oksineen on maalattu ruskealla tai mustalla värillä, jolloin se erottuu taustaväriä vasten. Kahdessa kuvassa puunrunko on ehkä jo peittynyt sammaliin, koska vihreällä maalatusta maasta erottuu runkomainen muoto.

Neljässä luokkatilanteessa maalatussa kuvassa on yksi tai useampi maassa kasvava kuusi. Opiskelijan IN omalla ajalla tekemässä kuvassa puiden laji ei ole selkeä. Ne ovat mahdollisesti jaksossa mainittuja mäntyjä, mutta tekijän tyyli on tulkinnanvarainen. Muusta kuva-aineistosta tunnelmaltaan poikkeavassa OHa -kuvassa on myös puita kaukana horisontissa, joiden lajia ei voi päätellä. AA maalauksessa on kuusen lisäksi etualalla pystyssä oleva puu, jossa ei ole neulasia tai lehtiä. Pelkän kuvan perusteella siitä on vaikea sanoa, onko kyseessä lehtien puhkeamiseen valmistautuva lehtipuu, vai pystyyn kuoleva vanha havupuu. Selkeä jaksosta poimittu tietyn puun kuvaus on kaksihaarainen, latvasta haljennut kuusi (IM). Keskustellessamme, mitä kukin kuunnellusta kuvauksesta poimi, hän kertoikin: ”Oli kaks asiaa: äänimaisema, tilanne ja maku, semmonen oma takauma kaksihaarainen kuusi ja lähin siitä miettimään ja rajaamaan, mitä kuvaan.”

Neljässä maalauksessa on kuvattu yksi tai useampi kuusi, kolmessa kokonaan ja yhdessä osittain. Osittain kuvatussa (OHb) näkyy kuusen paksu runko tyvestä alkaen, kunnes kuvapinnan raja tulee vastaan. IM kuvassa on edellä mainittu kaksihaarainen kuusi. Kahden vierekkäin istuneen opiskelijan kuvissa suuri kuusi on sijoitettu etualalle oikeaan laitaan. Toinen näistä kuvista on aineistoni ainoa pystykuva ja erityisesti siinä kuusi on kokonsa puolesta

hallitseva elementti, johon katseeni kiinnittyy helposti. Vaakasuuntaisessa kuvassa kuusia on viisi ja niiden kokoerot johtuvat tilavaikutelman luovasta illuusiosta, jolloin katsoja mieltää pienenä kuvatun kuusen olevan kauempana. Kyseisen AT maalauksen maisemassa kuusen koko muuhun maisemaan verrattuna ei ole niin huomattava kuin edellä mainitussa pysytkuvassa. AT kuvassa on useampi kuusi ja ne luovat visuaalisesti yhtenäisen alueen, eikä yksi kuusi erotu siitä.

Puron kuvaamisen tavoissa on pieniä eroja aineistossani, silti viidessä kuvassa on selvä puro. Kahdessa kuvassa puro kulkee diagonaalissa suhteessa kuvapintaan, yhdessä puro on vaakasuuntainen kuvan laidasta toiseen kulkeva kapea linja ja kahdessa kuvassa puron voi nähdä kulkevan lähes vertikaalisena linjana. Kaikki ovat kuvanneet puroa sinisävyisillä maalileilla, mutta sävyn kylläisyydessä on eroja. Koen, että kaikki ovat valinneet omaan maalaus-tyyliinsä sopivan sävyn, joka on linjassa heidän maalauksensa värimaailman kanssa. Kuvissa, joissa on näkyvissä taivasta, on veden väri lähellä taivaan sävyä. Ohjelmassa puroa kuvaillaan kirkasvetiseksi ja Laaksonen jopa loiskuttelee ja maistaa vettä. Kielellisen kuvauksen lisäksi kuulija kuulee veden loiskutusta ja ryytämistä miesten ollessa purolla. Yhteen kuvaan puron ylitys oli valittu keskeiseksi tapahtumaksi: ”Se sää, tuulinen ja sitten tuota se makuelämys. Tein joen ylityksestä ja sitten veden maistamisesta ja siinäpä se.”

Puron kirkasvetisyyttä kuvaamaan pyrkiviä ilmaisutapoja kuva-aineistossa on nähtävissä kahdenlaisia. Yhdessä kuvassa puron vesi on kuvattu ohennetulla, hyvin läpikuultavalla värillä, jolloin katsoja saattaa jopa kuvitella ohjelmassa kuvaillun kivipohjan. ”Se on mielettömän kirkasta...kova kivipohja,” – kertoo Heikki Lokki ohjelmassa notkon pohjalla virtaavasta purosta. Neljässä kuvassa puron vesi on kuvattu mahdollisimman puhtaalla sinisellä. Ainoastaan murretumpia värejä käyttänyt AA on maalannut puron veden hieman murretulla sinisellä. Se on silti selkeä sininen. OHb kuvassa puro on kuvattu kohtalaisen kuivalla värillä ja siihen on jätetty paperinvalkoista, mikä luo mielikuvan virtaavasta, kuohuvasta vedestä tai erityisen puhtaasta vedestä. Eräs opiskelija vertasi puiden piirtämistä ja puron kuvaamista näin: ”Mielikuvan sai helposti ja puiden maalaaminen [oli helppoa], vesi on vaikeempaa.”

Laurén (2006, s. 188) kuvaa mielikuvan luonnosta muodostuvan vahvasti elämyksellisyyden tai luontoelämyksen kautta. Keskeistä tämän elämyksen saavuttamisen kannalta on yksilön tietoinen suuntautuminen luontoon, jolloin mieli on alttiina mielikuvien heräämiselle sekä mielikuvituksen vapaalle käytölle. Sellaisessa tilassa Laurénin mukaan ihminen voi ajatuksissaan liikkua myös reaali maailman ulkopuolella luoden fiktiivisiä maailmoja. Miltä suot

tuntuvat? Luonnonpaikat mielikuvina -artikkelin avulla sain mielikuvien muodostumista hahmotettua hyvin juuri paikan ja luonnon kannalta. Aineistonkeruutilanteessani ikään kuin viritin tilanteen sellaiseksi, että elämyksen kaltaisia mielikuvia oli mahdollista muodostua. Aineistoon syvennyttyäni huomasin, että kyse ei kuitenkaan ole joko pelkästään mielikuvista, tai pelkästään kuunnellun kuvaamisesta, vaan molemmista. Myös Laurénin artikkeleissa mainitaan, että etenkin jos henkilöllä ei ole paljoa omia kokemuksia ja elämyksellisiä hetkiä luonnossa, voivat mielikuvat luonnosta muodostua enemmän esimerkiksi kirjallisuuden, elokuvien ja median välityksellä (Lauren, 2006, s. 197). Ajattelen tämän jaottelun jana- maisena, koska aineistossani ei ole mahdollista määrittää kuva, vain yhdenlaiseksi ominaisuuksiltaan. Tarkastellessani aineistoa kokonaisuutena, näen sen jossain janan ääripäiden välissä.

Kuva 2 Paikkamielikuvien perusmalli

Tämän analyysivaiheen pohjalta jaottelin siis kaksi seikkaa, joiden avulla visuaalinen mielikuva kuunnellusta paikkakuvauksesta muodostuu: 1) Vastaanotettuun tietoon tukeutuminen ja 2) Omiin muistoihin ja kokemuksiin tukeutuminen. Kuvista 5 oli yhdistelmä näitä molempia. Tavan numero 2 voisi ajatella tottelevan taiteelle tyypillistä tapaa toimia tässä maailmassa: kun tieteellisen tietämisen keinot loppuvat, voi taiteen keinoilla syventää aiheita ja teemoja. Opiskelijoiden yksilöllisyys toki näkyy kuvissa monella tavalla, mutta tällaisen kärkeän jaottelun pystyy kuitenkin aineistoni avulla tekemään.

Kuvan 2 *Omat kokemukset ja tunteet* -puolen muodostin Laurénin artikkelin tiedon pohjalta. Hän kuvaa elämäskertomuksissa olevan korostuneesti henkilökohtaisia tunteita ja aistimuksia mukana. Lisäksi näissä kertomuksissa luontoelämykset eivät yksiselitteisesti olleet vain todellisuuden kuvaamista, koska niissä saattoi olla lyyristä kerrontaa, luonnon personointia ja kuvauksia yksilön tunnetilojen kuvastumisesta luonnossa. (Lauren, 2006, s. 188.) Luontoretki -ohjelman paikkakuvailu on ihannoivaa. Se korostuu toimittajan ja

asiantuntijavieraiden sanavalinnoissa ja tavassa ihailla koskemattomaan luontoon viittaavia kohteita, kuten esimerkiksi puron kirkkautta ja sen veden raikkautta. Ohjelmassa ei kokemukseni mukaan kerrota kovin avoimesti sen tekijöiden omista tunteista, vaan pyritään välittämään ehkä yleisesti kulttuurissamme tunnettuja, miellyttäväksi miellettyjä tunteita. Esimerkiksi puron vettä ohjelmassa kuvataan näin:

Laaksonen: ”Mennään tästä pientä rinnettä alas...vesi on muuten tosi kirkasta.”

Lokki: ”Se on mielettömän kirkasta...kova kivipohja, nii tässä ei oo mitään epäilyä, että pettäis tää maa.”

Laaksonen: ”Nyt ollaan purossa ja tässä kukkii muutama rentukka ja aika hyvä lotina, mä vähä... kuuluuks täältä mitään? *veden loiskutusta* Voiskohan tätä vettä juoda?”

Lokki: ”No aivan varmasti. Mä luulen, että tän parempaa vettä ei helposti löydä juuri mistään.”

8.3. Maisemien yksityiskohtia

En kokenut paikkamielikuvien muodostumisen mallia vielä riittäväksi visuaalisen antropologian analyysin ryhmittelyksi. Kun mielikuvan kuvaamisesta oli muodostettu tietoa, syvenyin vielä hieman kuvien visuaalisuuteen syvemmin. Jälleen analysoin aineistoani katsoamalla kuvia ja kuuntelemalla keskustelunauhoitetta. Aineistossani on nähtävissä edellisessä luvussa mainittujen kuvapintaa hallitsevien maiseman elementtien, muun muassa puiden ja puron lisäksi muitakin luonnonmaiseman piirteitä ja pienempiä visuaalisia elementtejä. Tässä alaluvussa kuvaan analyysini ryhmittely- ja luokittelu -vaihetta. Luokittelua kohti analyysini kulki samalla, kun etsin aineistostani kohti merkityksiä vieviä piirteitä tulkiten kuvia hieman enemmän, kuin aiemmissa analyysin vaiheissa

Jos aineistoni kuvia tarkastelisi vain representaation käsitteen kautta, täytyisi tässä analyysissä lähteä liikkeelle siitä oletuksesta, että kaikki elementit kuvissa ovat vain visuaalisia merkkejä, jotka täytyy joka tapauksessa tulkita. Stuart Hallin tekstissä *The Work of Representation* selitetään, että visuaalisia merkkejä, esimerkiksi kuvia tai muita visuaalisia esityksiä tulkittakseen on ymmärrettävä kyseisen kuvan kuvakieltä ja kielellistä käsitteistöä, jotta tulkittavan kohteen voi nimetä. (Hall, 1997, s. 19.) Hall ja useat muut kuvan kieltä teoretoineet kutsuvat selkeimmin kohdettaan esittäviä visuaalisia merkkejä *ikoneiksi* (Hall, 1997, s. 20).

Omassa aineistossani kuvissa on useita ikoneja. Erityisen selkeitä ne ovat sellaisissa kuvissa, missä voin yhdistää kuvan elementin, ikonin ohjelman ympäristökuvaukseen tai opiskelijan kertomaan. Koska keskustelimme opiskelijoiden kanssa muun muassa kuusien ja puron maalaamisesta sekä lisäksi tiedän niiden olevan ohjelmassa mainittuja käsitteitä, voin olla hyvin varma niiden merkityksestä. Mielestäni ei ole mielekäästä oman tutkimukseni kontekstissa lähteä kyseenalaistamaan, mitä opiskelijat ovat halunneet kertoa purolla tai kuusilla. Tutkielmani aineistonkeruutilanteen tietäen, voin olettaa, että selkeät luontoa kuvaavat visuaaliset elementit ovat yksiselitteisesti sitä miltä näyttävät. Niissä voi silti olla jotain piileviä tasoja. Tässä vaiheessa analyysiä otin pääasialliseksi näkökulmaksi *Hetki Oulangan majan notkossa* -jakson ympäristökuvailun ja opiskelijoiden maalaamien kuvien vertailun, koska kuvat ovat eräänlaisia ohjelman representaatioita.

Kuva 3 AA, kuvaaja: Julia Kukkonen

Kaikissa kuvissa on hahmotettavissa jonkinlainen tilavaikutelma. Kuvataiteessa puhutaan paljon myös perspektiivistä, mutta käsite on epätarkka. Taidehistoria tuntee useita toisistaan erillisiä perspektiivin historioita ja monet niistä toimivat sen ansiosta, että niiden toisto ja tulkinta ovat ruokkineet itse itseään (Stewen, 1999, s. 101.) Tutkielmani aineistossa on

nähtävissä kolmenlaisia tilan kuvauksia. Kuva 3, OHa ja AT-kuvissa on käytetty akvarelli-maalareille tuttua tapaa vaalentaa vedellä laimentaen ja ”viilentää” värejä, esimerkiksi sini-sellä värillä, kauemmaksi maisemassa mentäessä. Näissä kolmessa kuvassa on myös nähtävissä kaukainen horisontti, jossa maiseman elementit ovat pienempiä etualan kohteisiin verrattuna.

IN on käyttänyt maalauksessaan edellä mainittuja jyrkemmin laimennettua vesiväriä kauempana olevan puuston kuvaamiseen. Vihreä väri pysyy samana, eikä sen lämpötila tai muut ominaisuudet muutu, lukuun ottamatta vedellä laimentamisesta seuraavaa haalenemista. Taustalle hiipuva, valkoiseen paperiin sulautuva metsä ja virtaavasta purosta näkyvä kaistale ovat IN kuvan ainoat tilallisuutta kuvaan tuovat elementit. Muut maiseman osat tulkitseen olevan aika samalla tasolla syvyysuunnassa. Kolmas aineistosta löytämäni tilan kuvaamisen tapa oli IM ja OHb -kuvissa. Niissä ei näy horisonttia, mikä on maisemamaalauksille tyypillinen vaakasuuntainen raja, esimerkiksi veden ja maan tai metsän ja taivaan välillä. Horisontin paikka määräytyy maalauksissa usein ihmisen, eli maalarin tai oletetun katsojan silmäkorkeuden avulla. Horisonttia kuvanneet AA, OHa ja AT ovat siis käyttäneet maalauksissaan ihmiselle tyypillistä maiseman näkemisen korkeutta.

Kuva 4 OHb, kuvaaja: Julia Kukkonen

IM ja OHb (Kuva 4) kuvissa on nähdäkseni kuvattu puron notkoa jyrkkine rinteineen hiukan ylhäältä päin. Paikan korkeuseroihin viitattiin ohjelmassa ja IM kertoi maalauksen lähtökohdaksi olleesta ohjelman kuuntelun myötä tulleesta mielikuvastaan, jossa on jyrkkä rinne ja

puro laakson tai notkon pohjalla. Kuvassa 4 voisi sanoa olevan jopa niin sanottu lintuper-spektiivi, koska puronnotko on kuvattu viistosti ylhäältä.

IM kuvauksessa purosta on nähtävissä kaksi pientä hahmoa, jotka ovat ehkä sarvipäisiä ka-loja. Niiden yläpuolella, aivan kuvan oikeassa yläkulmassa on myös aineiston ainoat viitteet ihmisistä: jalat purossa. Hän kertoo keskusteluäänitteellä, että on kuvannut maalaukseensa ohjelmantekijöiden puron ylittämisen. Kolmessa kuvassa on kiviä purossa tai sen pohjalla. Uskon puron sijoittamisen näkyväksi osaksi kuvaa liittyvän siihen, miten elävästi ja moni-aistisesti puro oli jaksossa läsnä kuvailtuna ja äänitettynä äänimaisemana. Ohjelmassa voi kuulla puron virtauksen ääntä, puronvarsilehtoa kuvaillaan monin sanoin, Laaksonen ja Lokki myös maistavat puron vettä ja keskustelevat, miltä tuntuisi uida siinä.

Vuodenaikaa ja säätilaa kuvaavia radio-ohjelman jaksosta kuviin poimittuja elementtejä ovat muun muassa maaston vehreät kesäiset sävyt ja kahdessa kuvassa näkyvät taivaan värit. Säästä Laaksonen ja Lokki mainitsevat sadekuurot ja vaihtelevan säätilan. Opiskelija AA kertoi toisen kuuntelukerran vaikutuksesta maalausprosessiinsa, kun olin kysynyt, tuliko toi-sella kuuntelukerralla uusia asioita: ”Mulla tuli säätila! Olin piirtänyt alun perin idyllistä aamuista auringonnousua.” Hän oli ainoa, joka kertoi visuaalisen mielikuvansa täydenty-neen aiemmasta mielikuvasta poikkeavaan suuntaan toisen ohjelman kuuntelukerran myötä. Tämä näkyy hieman maalauksen murretuissa väreissä horisonttilinjan yläpuolella, koska ve-siväreillä työskennellessä aiempi värikerros jää aina kuultamaan läpi. Maalauksessa on yri-tetty peittää taivaan sinisellä värillä keltaista nousevaa aurinkoa ja sen kajoa. Opiskelijan kuuntelukokemus on sinänsä hyvin ymmärrettävä, koska ohjelmassa kuvaillaan aamuyötä ja sen tunnelmaa Oulangalla, mutta kyseessä on Laaksosen muistelu aiemmasta vierailustaan paikassa.

Kuvassa, joka viittaa vahvasti omaan kokemukseen Koillismaalla, oli selkeitä viitteitä Koil-lismaan kesäyön aurinkoon. Tekijä vahvisti maalanneensa aamuyön näkymän, jossa käytti referenssinä myös omaa aistikokemustaan. Kolmessa kuvassa, joissa ei näy taivasta, ei myöskään näy kirkasta auringon valoa tai sen tekemiä varjoja. Niissä ei siis ole suoraa viit-tausta ohjelman sään kuvauksiin, mutta silti yleistunnelma voisi sopia pilviseen alkukesän päivään. Laaksonen ja Lokki mainitsevat sään tai keskustelevat siitä kolmeen otteeseen oh-jelman aikana. He eivät mainitse meneillään olevaa vuodenaikaa, mutta kuulijalle annetaan vihjeitä puhumalla muun muassa viileästä aamusta ja purovedestä sekä juhannuksen viettä-misen mahdollisuudesta Oulangalla.

Tarkalle ja luontoon perehtyneelle kuuntelijalle saniaisten, korvasienien ja piispanhiipan mainitseminen antaa tietoa äänityksen ajankohdasta alkukesään tai loppukevääseen sijoittuvan aikaikkunan. Yksi opiskelija pohti piispanhiippojen maalaamista, mutta hän totesi maalauksen olevan sellaiseen liian pitkälle työstetty ja mittakaavan haastavaksi. Saman opiskelijan luonnontieteellinen tieto saattoi aiheuttaa sen, että hän pystyi tulkitsemaan ohjelman äänitysajankohdan. Tämän voi opiskelijan keskustelussa esille tuomien ajatustensa lisäksi tulkita maanpinnan kasvuston murretummassa värisävyvalinnassa, joka ei aivan vielä ole kesän vihreä. Lisäksi AT maalauksessa on keltaisella murrettua vihreää, joka saattaa viitata vuodenaikaan, kun kesän vihreys ei ole vielä puhdas ja kylläinen. Hänen maalaustyyliinsä oli koko aineistonkeruun ajan harkittua ja hänelle oli alusta asti selvää, mitä hän tekee ja miten. Tekijän maalaustaito sekä kommentit paikkojen kuvittelun helppoudesta ja tehtävänannon toteuttamisen selkeydestä antavat perusteluja sille, että maalauksen vihreän sävyt ovat tietoisia ja harkittuja.

Kuva 5 AT, kuvaaja: Julia Kukkonen

Muita pienempiä lajeihin viittaavia elementtejä aineistossani ovat muun muassa suurikokoinen saniainen, kotkansiipi ja linnut. Kotkansiivestä oli ryhmän kesken aineistonkeruun aikana puhetta ja kolmessa kuvassa on kuvattu kyseistä puron varressa kasvavaa saniaista. IM kuvassa on aiemmin mainitsemani sarvipäiset kalat sekä ihmisen jalat. Omalla ajalla maalaustussa kuvassa on nähtävissä sammalmättäitä, joista myös ohjelmassa puhutaan. Lisäksi IN

kuvassa on punaisia ja keltaisia kukkia. Kuvassa 5 näen jonkinlaisia varpuja. Samassa kuvassa on vasemmassa reunassa mahdollisesti kuvattu jyrkän rinteeseen takaa näkyviä kuusen latvoja. Niiden muoto on sama, kuin isojen etualan kuusten latvuksien.

Vierekkäin koko aineistonkeruun ajan istuneiden opiskelijoiden kuvissa on taivaalla lentäviä kaukaisia lintuja, kuvassa 5 niitä on kaksi ja kuvassa 3 yksi. Ohjelmassa puhutaan muutamista lintulajeista, mutta kaukana taivaalla lentävä siivekäs on tulkintani mukaan lähinnä visuaalinen merkki linnusta yleisesti. AA ajatteli useaan kertaan ääneen kuvan tekemistä ja ratkaisuja esimerkiksi eri lajien kuvaamisen suhteen. Ohjelman loppupuolella mainitun piispanhiippa -sienen suhteen hän pohti näin: ”Täytyy vielä toivoa, että kun rupean maalaamaan sitä piispanhiippaa, joka kerrottiin, että kasvaa kannon alla, että muistan oikein, minkälainen sieni oli kyseessä.” Piispanhiippaa en itse kykene kuvasta näkemään. Se voi johtua mitta-kaavasta ja maalaustyylistä.

Tämän ohjelmalle tyypillisen ihannoivan puheen vuoksi kaunis, tasapainoisesti sommiteltu kuva, voi olla kuunnellun toistamista. Laaksosen ja Lokin Oulangan maisemia ihailevan puheen perusteella opiskelijoilla oli toden näköisesti suhteellisen ihannoiva mielikuva. Jokelan (1999) mukaan esteettisessä maisemaelämyksessä ihminen kokee kohteena olevan maiseman kautta jotakin omasta itsestään ja arvomaailmastaan. Samaan aikaan maisemakokemuksessa kokija voi muodostaa omia merkityksiä kokemalleen paikalle ja koko elämykselle. Näissä yksilön henkilökohtaisissa merkityksissä tärkeää on muistaa kuitenkin niiden taustalla olevat kulttuurit, jolloin kyse on myös jaetuista merkityksistä (Jokela, 1999, s. 15). Voi siis olla, että aineistoni tasapainoiset ja miellyttäväksi kokemani maisemakuvat ovat osittain yhteisesti kulttuurissamme jaetun maisemamielikuvan vaikutusta.

8.4. Viittaukset mielikuviin aineistossa

Vaikka tehtävänantona oli maalata kuva kuulemansa perusteella, yritin painottaa, että oma muistikuva on hyvä riittävä mielikuva tämän tyyppisen työskentelyn pohjaksi. Huomasin aineistoa tarkastellessani, että osalla opiskelijoista oli suurempi halu noudattaa kuunnellun radio-ohjelman jakson ympäristökuvailua ikään kuin ohjeina omalle tekemiselle. Toisen analyysivaiheeni kautta luokittelemani kuvaryhmät ovat: 1) Oman kokemuksen ja muiston luoman mielikuvan kuvitus OHa, 2) Kuvat kuva 3, IN ja IM joissa on yhdistelty kuunneltua

kuvausta sekä omaa kokemusta tai tunnetta. 3) Selkeästi kuunneltuun paikkakuvaukseen yhdistettävät, kuultua visualisoivat kuvat kuva 4 ja kuva 5.

Luetteloin kuvissa olevat viittaukset tässä vaiheessa analyysia taulukkoon Taulukko 1. Viittaus ohjelmaan tarkoittaa selkeää viittausta, joka voidaan todentaa joko kuvasta tai yhdistämällä tekijän äänitteellä kertomaa hänen kuvaansa. Viittaus omaan kokemukseen -sarakkeen kohteet olen pyrkinyt kaikki vahvistamaan tekijöiden kommenttien avulla. Kuvantekohetken vaikutuksella tarkoitan esimerkiksi sommitelmallisia valintoja tai sosiaalisessa kuvataiteen tunnille tyypillisessä tilassa otettuja vaikutteita. Tunnistamaton viittaus -sarakeeseen luokittelin kuvasta selkeästi nähtävillä olevat kohteet, joiden en tunnista viittaavan suoraan *Hetki Oulangan majan notkossa* -jaksoon, tai opiskelijoiden omiin kokemuksiin. Tässä luokittelussa en laske niinkään yksittäisten kohteiden, esimerkiksi tietynlajisten puiden määrää, vaan lasken yhden tai useamman saman lajisen puun yhdeksi viittaukseksi. Taulukossa luku tarkoittaa kuvassa olevien viittausten määrää. Merkintä x tarkoittaa viittausta koko kuvaan tai kuvanteon prosessiin. Merkintä – tarkoittaa, että visuaalisen ja auditiivisen aineistoni perusteella kyseisen tyyppistä viittausta ei ole. Kysymysmerkki taulukossa tarkoittaa, että vaikka kyseinen viittaus on mahdollinen, sitä ei voida vahvistaa.

Taulukko 1 Aineiston luokittelu 1

Kuva	Viittaus ohjelmaan	Viittaus omaan kokemukseen	Kuvantekohetken vaikutus	Tunnistamaton viittaus
Kuva 3 AA	9	2	x	1
Kuva IN	4	?	?	3
Kuva IM	6	2	x	2
Kuva 5 AT	8	–	x	–
Kuva OHa	2	x	x	2
Kuva 4 OHb	6	–	x	1

Viitaten taulukkoon *Taulukko 1* käsittelen ensiksi kuvien viittauksia kuunneltuun Luontoretki -ohjelman *Hetki Oulangan majan notkossa* -jaksoon. Kyse on siis ryhmien 2 ja 3 kuvista kuva 3, 5, IM, IN ja kuva 4. Analyysin kolmannella tasolla teen enemmän visuaalisen

kuvan tulkitsevaa analyysia, koska se on syvemmälle merkityksiin menevää analyysia ja soveltamassani Collierin visuaalisen antropologian analyysimallissa aiemmilla tasoilla pitäytytään hyvin yleisellä tasolla, keskittyen yleiskuvaan ja ilmeisiin aineiston ominaisuuksiin. Tässä kolmannella analyysin tasolla luokittelin ja jaottelin aineistoani sekä pyrin hahmottamaan merkityksiä tietyille valinnoille. Enemmän merkityksiä avaan tulosluvuissa 9 ja 10

Selkeämmin puun runkoa kuvanneet ovat maalanneet niihin myös oksia, jolloin se on helpommin tulkittavissa ja katsojalle tulee ehkä mielikuva osittain sammaleeseen peittyneistä puun rungoista. Yksi runko on kaatunut kuvassa virtaavan puron yli. Ohjelmassa myös asiantuntijavieras Heikki Lokki kuvailee maassa olevien kaatuneista puista osan olevan niin vanhoja, että ne voi huomata vasta astuessaan askelen alla periksi antavan puun päälle. Tällainen kuvaus näkyy mielestäni IN ja OHb (kuva 4) kuvissa, joissa on eri vihreän sävyillä kuvattu muusta maastosta poikkeavaa puunrunkoa muistuttavaa muotoa. Erityisesti kuvassa 4 huomio kiinnittyy muuta maastoa vaaleamman vihreään puun hahmoon. IN kuvassa on muhkeita sammalmättäitä, joiden alle puunrungon ovat voineet jo lahota.

Kuva 6 IN, kuvaaja: Julia Kukkonen

Säätilan kuvaamisesta mainitsi kaksi opiskelijaa toisen kuuntelukerran jälkeen. Sadekuurot ja epävakainen sää näkyy heidän kuviensa lisäksi myös kolmannessa kuvassa, kuva 5. AA

mainitsee äänitetyssä keskustelussa myös vaikeutensa muuttaa maalauksessa kuvaamaansa säätilaa ja vuorokauden aikaa kesken maalausprosessin. Tiedusteltuani, tuliko jotain uutta, AA sanoi toisen kuuntelukerran jälkeen: ”Mulla tuli säätila! Olin piirtänyt alun perin idyllistä aamuista auringon nousua.” Ohjelmassa sanotaan erään hetken säätilasta näin: ”Nyt tulee pieni sadekuurokin, tosin tuolt näkyy puiden latvojen ohi sinistä taivasta, ja tuuli ei hirveen pahasti tähän osu.” Ilmeisesti tämän ohjelman toteamuksen perusteella opiskelija maalasi sadekuuroon viittaavaa tummaa sinistä taivaalle. Tämän perusteella aineistostani tulee ilmi, että opiskelija halusi noudattaa ohjelmassa annettua kuvausta. Toisenkin opiskelijan keskustelussa sanoman perusteella voin päätellä, että hänkin pyrki noudattamaan tehtävänantoa ja ohjelman paikkakuvausta: ”Kuuset on kivoja ja sehän sano, että siellä on kuusia, niin voi maalata kuusia.” Muistan aineistonkeruusta erityisesti AT:n työskentelyn olleen taiseisen varmaa. Hän kertoi paikkojen kuvittelun olevan hänelle helppoa, esimerkiksi kirjoja lukiessakin. Minulle hänen tekemisensä näyttäytyi prosessin alusta loppuun varmana ja määrätietoisena. Lisäksi hän käytti omaa erikoissivellintä kuusia maalatessaan ja ilmaisi pitäväänsä kuusien maalaamisesta.

Opiskelija, joka ei ollut läsnä yhteisessä tilanteessamme on kuvannut kuvassa 6 hiukan mystistä metsää. Mietin, onko maalauksessa kuvattu sateen jälkeistä raikasta ilmaa, sammaleiden hengittämistä ja puhdasta, pölytöntä ilmaa, johon Juha Laaksonen ohjelmassa viittaa: ”Täällä’ on myös hyvä ilma. Täällä on hyvä hengittää. Sillon pari vuot sitte, ku me oltiin täällä, niin oli kans satanu ja sit sade oli loppunu nii oli semmone vähän usvanen olo ja tuntu, että noi kaikki sammaleet hengitti. Semmonen fiilis, että tuoksu oikein kunnan metsän tuoksu.”

Kuvassa numero 7 on ylälaidassa purossa mustalla, graafisen viivamaisella tyyllillä maalatut pienet sarvipäiset hahmot. Kuvitusta tutkineen Sisko Ylimartimon (2013) mukaan tällaisia toimeliaita, tavallisesti pienikokoisia visuaalisia hahmoja, joilla ei ole varsinaista roolia kuvan kertovuuden kannalta, kutsutaan syllepseiksi. Syllepsit välittävät katsojalle jotain muuta kuin kertovan kuvan pääasialliset kertovat elementit. Ne voivat olla hauskoja visuaalisia myötäelehtijöitä, kuten Mauri Kunnaksen luoma herra Hakkarainen. (Ylimartimo 2013, 52.) Pieni sarvipäinen lohi voi olla viittaus Inarin kunnan vaakunaan, jossa on lohi poronsarvet päässään mustalla taustalla. Sarvipäiset pienet hahmot voivat olla myös tekijän oman kädenjäljen tuomista maalaukseen, joka ei voikaan aueta täysin muille tulkitsijoille.

Kuva 7 IM, kuvaaja: Julia Kukkonen

Pikkurahmojen yllä on myös ihmisen jalat. Itse ihmishahmo rajautuu kuvapinnan ulkopuolelle. Mustan ääriiviivan käyttöä ei ole kuvassa muualla kuin yläkulman purossa. Voi siis olla, että pieniksi syllepseiksi tulkitsemani hahmot ovat visuaalinen keino, jotta jalat eivät olisi ainoa mustalla vesivärillä viivamaisesti maalattu kohde. Lisäksi on mielestäni huomioitava, että taidetta tehdessä voi tulla aika impulsiivisia päätöksiä, joita ei välttämättä edes osaa kovin hyvin sanallistaa. Tämä ajatus perustuu ennen kaikkea omaan kokemukseeni. Se on ehkä osa taiteen tekemisen kiinnostavuutta, kun uppoutuessaan kuvan maailmaan, ei ihan itsekään osaa sanoa, mistä vaikutteet johonkin visuaaliseen ratkaisuun ovat tulleet.

Kuvissa 3 ja 5 näkyy useita viittauksia jakson paikkakuvaukseen. Keskusteluäänitteen avulla myös kuva 7: n pystyy liittämään vahvasti jaksoon viittaaviin visuaalisiin paikkakuvauksiin. Myös kuvissa 4 ja 6 on selkeitä viittauksia ohjelmaan. Kuvassa 4 ei ole kovin paljoa elementtejä, mutta kaikki kuvan visuaalisuus on yhdistettävissä Hetki Oulangan majan notkossa -jakson kuvaukseen. Kuvasta 6 minulla ei ole haastatteluaineistoa tai muuta tekijän ääntä esiin tuovaa aineistoani tukevaa dataa. Opiskelijat, jotka olivat yhteisessä aineistonkeruutilanteessa (kaikki muut paitsi IN) sanoivat paikan kuvittelun olleen helppoa. Opiskelija kuvasi omaa mielikuvaansa ensimmäisen kuuntelukerran jälkeen näin: ”Sitä kuunnellessa tuli sellanen fiilis, että mä kuvittelin aamuyössä sellasen puronvarsilehdon ja takana sellanen korkea jylhä kuusikko ja sit keskellä virtaa semmonen puro.” Ainoaksi vaikeudeksi

mainittiin käytännön toteuttaminen, jotta oman mieleen tulleen kuvan saisi paperille maalattua itseään miellyttävällä tavalla. ”Yllättävän hankalalta tuntuu tehdä selkeitä rajaa. Mä haluaisin tehdä utuisen värisen taustan ja sitte vaihtaa. Pitää oottaa kuivumista ja vaihtaa selkeesti vähän eri, utuiseen sävyyn kaukana oleviin mäkiin.” Sellaiset paikan ja paikkakokemuksen piirteet, jotka ovat yhdistettävissä visuaaliseen elementtiin ovat luonnollisesti helppoja kohteita poimia omaan kuvaan. Aivan kuten opiskelija tämän kiteytti: ”Paljon helpompaa ruveta maalaamaan metsää. Siitä pikkusiepon äänestä, jota ei kuulunut, siitä on vähä vaikea lähteä maalaamaan.”

8.5. Erilaiset prosessit

Opiskelijan omalla ajallaan tekemän maalauksen analysointi oli erilaista, kuin oppitunnilla tapahtuneessa aineistonkeruutilanteessa tehtyjen kuvien analysoiminen. Merkittävin ero oli opiskelijan oman äänen puuttuminen. En missään vaiheessa ehtinyt keskustella kyseisen opiskelijan kanssa hänen maalauksestaan, enkä ollut Kesälukion aikana edes varma, sisällytänkö kuvan tutkielmani aineistoksi. Koska analysoin kuvia visuaalisina esityksinä, päätin, että voin tarkastella tätäkin kyseistä maalausta kuvana ilman maalausprosessin analysointia.

Kuvassa 6 on vahvoilla ja puhtailla väreillä tehty maisema. Pohdin aiemmin tekstissäni, että kuvassa oleva satumainen tai mystinen tunnelma voi olla viittaus ohjelmassa mainittuun puhtaaseen luontoon ja raikkaaseen, pölyttömään ilmaan. Tulkitsemani tunnelma voi johtua myös siitä, että maalauksen tyyli on mielestäni kuvitusmainen. Tällä tarkoitan, että tekijän maalaustyylissä näkyy muunkinlaisia vaikutteita, kuin vain maiseman toistamiseen tähtäävää puhtaan esittävää tyyliä. Esimerkiksi puut on maalattu piirrosmaisilla siveltimenvedoilla ja niiden kuvaamisessa välittyä kuvaillun paikan toistamisen lisäksi tunnelmaa ja katsojalle jätetään tilaa omille tulkinnoille. Kuvassa on käytetty puhtaita värejä ja alaosassa kuvaa vesiväriyöskentelyä näyttää tehdyn kuivalla, kylläisellä värillä. Kuvaa katsoessa tulee mieleen jakson toteamus sateen jälkeisen metsän raikkaudesta ja ”sammaleiden hengittämisestä”.

Kuvan alaosassa on myös punaisia ja keltaisia kukkia. Radio-ohjelmassa ei mainita kukkia, joten siksi tulkitseen ne maalauksen tekijän omiksi valinnoiksi. Kukkien maalaaminen voi olla tyyliä tai omaan paikkakokemukseen viittaava. En usko kukkien viittaavan mihinkään oikeaan kukkivaan kasviin niiden pelkistetyn tyylin vuoksi ja sen takia miellän opiskelijan valinnan enemmän visuaaliseksi, kuin kokemukseen tai luonnontieteelliseen tietoon

perustuvaksi valinnaksi. Nikulan (2012, 72) väitöskirjassa mainitaan yhdeksi graafisen kuvan alatyypiksi kertova kuva. Ajattelen, että kuva 6 voisi olla kertova kuva, mutta ilman tekijän varmistusta asiaan, en voi olla varma.

Päätin käsitellä tässä alaluvussa erillään muusta aineistosta visuaalisesti eroavan kuvan, kuten tein aineistonkeruun ulkopuolella maalatun kuvan kohdalla. Opiskelijan kertoman mukaan tämä kyseinen kuva perustuu vahvasti hänen omaan kokemukseensa Kuusamosta ja Rukasta sekä siellä koetusta vaikuttavasta hetkestä. Kuvassa OHa on voimakkailla väreillä maalattu auringonlasku. Maalauksen sininen on tummaa preussinsinistä ja vaalealla keltaisella maalattu aurinko korostuu sinistä vasten. Tässä kuvassa oli eniten oman kokemuksen kuvaamista, opiskelija vahvisti tämän sanoessaan: ”Maalaan siitä osion, että minkälaista voi olla... tai miten omat värit aistivat sen paikan, niin tässä käytän referenssinä sitte omaakin aistia.” Maalauksen aihe näytti tulleen opiskelijalta helposti ja hän työskenteli niin nopeasti, että kerkesi oppituntien aikana tehdä myös toisen kuvan, jossa oli selkeämpi yhteys Luontoretki -ohjelmaan.

Kuva 8 OHa, kuvaaja: Hennakaisa Kinnunen

Ja tää [kuva] samalla viittaa, minkä yhesti näin elämässäni, ja tiedän, että se ei toistu uudestaan se sama näkymä.

(minä): Joo nii, olikse jotenki joku erityisen vaikuttava?

Oli se oikeesti vaikuttava, vakuutan sen. Se oli kyllä erittäin kaunis näkymä.

Aiemmin mainitsemastani paikkamielikuvan muodostumisen malliin viitaten kuvien elementtejä voi jakaa kokemus- ja tunnepohjalta muodostettuihin ja kuvaillun maiseman visuaalisiin representaatioihin. Kokemus- ja tunnepohjalta tehtyihin kuviin kuuluu mielestäni myös sellainen tekeminen, joka ei suoraan viittaa äänitteessä mainittuihin asioihin. Maalata ja muuta taidetta tehdessä ihmisellä on vapaus tehdä ratkaisuja tunnepohjalta. Näen esimerkiksi Kuvan 6 kukat tällaisina mahdollisesti hetkessä tunnepohjalta tapahtuneina ratkaisuina, mutta kuten aiemmin mainitsin, on hyvin epävarmaa lähteä tällaisesta aineistosta tulkitsemaan tunteiden ilmaisua. Olen itse omaksunut opiskellessani monenlaisten taiteinstituutioiden arvoja ja sitä kautta tulkintani punaisista ja keltaisista sievistä kukista voi olla turhan latautunut ja merkityksiä hakeva. Useimmat kuvan tulkinta ja analyysimenetelmät soveltuvat parhaiten taidemaailman instituutioiden sisällä tuotettuihin kuviin. Tällöin teoriat väistämättä myös ikävällä tavalla jakavat kuvia ”korkeampiin” tai ”kehittyneempiin” sekä näiden käsitteiden ulkopuolelle jääviin. Oletus, että kuvissa tekijä ilmaisisi tunteitaan katsojien kannalta ymmärrettävästi, asettaisi yksilöllisiksi ja kulttuurisesti moninaisiksi kokemamme tunteet hämmentävän samankaltaisuuden kehykseen (Seppä, 2012, s. 71.)

Aineistoni perusteella voi sanoa, että tutkielmani aiheena olevassa kuunnellun paikkakuvaamisen visualisoinnin prosesseissa voi olla persoonakohtaisia eroja. Silja Nikulan väitöskäsitelmässä kuvatuksi mielikuvan visualisoinnin prosessimallin tapaan omassa aineistossani visuaalinen kerronta yhdistyy esteettiseen kokemukseen ja johtaa mielikuvasta maalaatuksi kuvaksi. (Nikula, 2012, s. 78.) Maalatessaan opiskelijat veivät omaa ideaansa eteenpäin ja samalla taiteen tekemisen kokemuksellisuus luo uuden kerroksen kokemukseen. En käyttämälläni menetelmillä pysty arvioimaan persoonallisuuden näkymistä taiteellisissa prosesseissa, mutta aineistonkeruutilanteessa tehdyistä kuvista käy ilmi kolme erilaista prosessin tyyppiä:

1. Kaksivaiheinen kahden kuvan prosessi, joissa painottuu kussakin paikkamielikuvan kuvaamisen eri puolet a: oman kokemuksen käyttäminen lähtökohtana b: radio-ohjelman käyttäminen lähtökohtana kuva 8 ja kuva 4
2. Johdonmukaisesti etenevä visuaalisen mielikuvan kuvaamisen prosessi: Tekijä tietää, mitä pyrkii tekemään, kuva 7 ja kuva 5
3. Prosessi, jossa tekijä reagoi toisen kuuntelukerran myötä tulleeeseen tietoon muuttamalla kuvaansa, kuva 3

9. Tulokset

9.1. Tulosten vertailu

Analyysini alkuvaiheessa tiedostin, että en pysty näillä aineistonkeruu- ja analyysimenetelmillä selvittämään, millaisin motiivein opiskelijat itse ovat tehneet maalauksensa. En voi edes kahden viikon kesäleirimäisellä opetuksella muuttaa yksilöiden tapoja ja tottumuksia omaan kuvalliseen tuottamiseen liittyen. Tämä ei myöskään ollut tutkimustoimintani tavoitteena. Jos joku kurssilaisista olisi päättänyt tehdä tehtävän välittämättä antamastani tehtävänannosta tai paikkamielikuvista, en pysty sitä arvioimaan täysin luotettavasti. Voidakseni tehdä tämän tutkielman voin pitää tämän asian mielessäni ja silti analysoida aineistoani menetelmän sallimissa rajoissa, itseni ja aineiston ominaisuudet huomioiden. Tämä pohdintani lähti liikkeelle miettiessäni, kuinka tärkeää näille tutkimukseni informanteina toimiville opiskelijoille on maalauksen kaunis, tekijää itseään miellyttävä lopputulos. Koska en tullut sitä kysyneeksi, en voi ottaa analyysissäni siihen suoraan kantaa. Kehotin tehtävää tehdessä opiskelijoita maalaamaan kokonaisen kuvan, mikä voi johtaa esimerkiksi miellyttävään sommitelmaan pyrkimiseen. En avannut ajatustani aineistonkeruutilanteessa sen laajemmin, mutta yritin välttää sen, että olisin joutunut analysoimaan useita erillisiä kuvia samalla paperille maalattuna

Kaikissa kuvissa näkyy tulkintani mukaan kauttaaltaan positiivisen ympäristöestetiikan vaikutus kesälukiolaisten paikkamielikuviin. Ajattelen sen tulevan ympäröivän kulttuurin lisäksi Luontoretken valinnoista ihailta koskematonta luontoa, nähden arvoa vapaissa luontokohteissa. *Paikka: Eletty, kuviteltu, kerrottu* -teoksessa julkaistussa Yrjö Sepänmaan tekstissä Sydämen maisema käytetään sanaparia positiivinen estetiikka. Sen idea on, että koskematonta luontoa voi rakastaa kauttaaltaan nähden arvon kaikenlaisissa vapaissa ympäristöissä. Positiivisen estetiikan piirteitä ajassamme on myös nostalgian tunteminen sellaisia luontotyyppejä ja maisemia kohtaan, joiden ajatellaan pian olevan pilalla ja mennyttä. (Sepänmaa, 2006, s. 32–34.) Kiinnitin aiemmin analyysissäni huomiota siihen, että vain yhdessä kuvassa näkyy jälkiä ihmisestä. Tämä on linjassa positiivisen ympäristöestetiikan perinteen kanssa.

Lisäksi tekijöiden oma maalaustyyli ja tekninen taito vaikuttaa kuvan ulkonäköön, mutta tässä tutkielmassani se ei ole olennaista. Kaikki edellä mainitut voivat kompensoida toisiaan ja esiintyä visuaalisissa paikkamielikuvissa eri suhteissa. Esimerkiksi AT käytti kuvassaan

eniten omaa visuaalista mielikuvaa, joka oli muodostunut ohjelman avulla. Hänen kuvassaan on vähemmän omien kokemusten vaikutusta. Kuvassa 8 hallitsevin paikkamielikuvan osa-alue on hänen oma kokemuksensa. Kuvassa 7 yhdistyvät kuviteltu visuaalinen mielikuva, aiemmin omaksuttu tieto ja omat kokemukset. Kuvan maalaus- ja piirustustyyli ei ole niin realismiin pyrkivä, kuin esimerkiksi kuvassa 5.

Maalaustyyli ja oma kuvataiteen harrastuneisuuden kautta tullut taito on maalaukseen vaikuttava tekijä, johon kukaan informanteistani ei voinut vaikuttaa lyhyen kurssimme aikana. Se on silti piirre, joka on nähtävissä kuvissa. Oma taidekäsitelmäni on hyvin avoin ja salliva. Tärkeintä minusta on se, että yksilö oivaltaa uusia asioita itsestään, maailmastaan ja tekemisestä taiteen äärellä. Voin opettajana sanoa aineistonkeruutehtävän jälkeen lopputulosten olevan kiinnostavia ja onnistuneita tehtäviä ja kurssikokonaisuus huomioon ottaen. Koska tehtävässä ei ollut tyylillisiä tavoitteita, niitä ei arvioitu kurssi-arvioinnissa. Yllä mainittujen kategorioiden pohjalta laadin analyysistäni toisen taulukon (Taulukko 2):

Taulukko 2

Kuva	Visuaalinen mielikuva	Oma kokemus	Aiempi tieto	Mielikuvaa tukeva tyyli
Kuva 3	xx	x	xx	x
Kuva 5	xx	–	–	xx
Kuva 7	x	x	x	x
Kuva 6	?	–	?	x
Kuva 8	xx	xx	–	x
Kuva 4	x	–	–	x

Tein aineistosta analyysimallini avulla vielä hieman yksityiskohtaisemman luokittelun. Taulukossa merkintä x tarkoittaa, että kyseisessä kuvantekoprosessissa tai kuvassa oli ylärivillä mainittu paikkamielikuvan osa-alue. Taulukossa merkintä 'xx', tarkoittaa, että kyseinen osa-alue on hallitseva. Olen pyrkinyt käyttämään xx-merkintää harkiten ja saamaan sille vahvistuksen tekijän omista kommentteista keskusteluäänitteeltä. Kuvan 6 kohdalla olevat kysymysmerkit kuvaavat sitä, että koska minulla ei ollut mahdollisuutta keskustella tekijän kanssa hänen kuvastaan, en voi olla varma kuvantekoprosessista. – tarkoittaa taulukossa sitä,

että tekijä ei mainitse mitään niihin viittaavaa keskustelussamme, eikä tehdystä kuvasta käy ilmi kyseistä piirrettä.

Opiskelijat kertoivat visuaalisen mielikuvan kuvittelun olleen helppoa ja tulkitsen analyysini perusteella, että sen ansiosta visuaalinen aineistoni on selkeän visuaalista. Keskustelimme opiskelijoiden kanssa, että kaikille neljälle aineistonkeruutilanteessa olleelle paikan kuvittelu ohjelman perusteella oli helppoa. Eräälle opiskelijalle jo se, että Koillismaa mainittiin ohjelmassa, riitti saamaan vahvan visuaalisen mielikuvan oman kokemuksen pohjalta: ”Kyllä, voin uskoa, koska Koillismaahan on sellanen paikka. Olen vain yhdesti käynyt Koillismaalla.” Toinen opiskelija vertasi kuuntelukokemusta kirjan lukemiseen: ”Kirjojakin jos lukee, niin yleensä aika vahvasti yritän kuvitella sen paikan. Musta on mukava kuvitella paikkoja.”

9.2. Aineiston analyysin kriittinen tarkastelu

Analyysini paljasti aineistonkeruustani pieniä heikkouksia. Olisin voinut mainita ennen Luontoretkei-ohjelman kuuntelua, kuinka kauan jakso kestää. Tämä tuli esiin, kun keskustelimme projektiparini kanssa aineistonkeruun jälkeen. On myös kaksi asiaa, jotka jäivät mietityttämään minua. Olisiko keskustelukysymyksiä pitänyt olla selkeämpiä, jotta olisin saanut täsmällisempiä vastauksia? Jäin myös miettimään, olisiko vesivärimaalauksesta kannattanut järjestää erillinen opetustuokio. Olisiko opiskelijoilla ollut silloin varmempi olo omista kyvyistä visuaalisen mielikuvansa ilmaisemisessa? Toisaalta olin käynyt nämäkin vaihtoehdot läpi ja päättänyt, että minulle on tärkeää rento ja välitön tunnelma, jota en halua jäykemmäksi tiukalla haastattelemisella. Usein elämässä ei myöskään ole aikaa kaikkien ihanteiden mukaiseen opetukseen ja tutkimukselliseen tekemiseen

Lisäksi en halunnut, että maalaamistilanteessa tekijöiden huomio kiinnittyisi liikaa tekniikkaan ja siksi jätin maalauksen opettamisen pois Maalaa mitä kuulet -tehtävästä. En kuitenkaan voi väittää, että vesi- ja peiteväreillä maalaten toteutettava tehtävä olisi täysin irrotettavissa teknisestä taitavuudesta ja välineen hallinnasta. Kokemukseni mukaan kuvataideopettaja joutuu usein tekemään rajauksia sen suhteen, mihin tehtävässä keskitytään ja silti oppijat ovat monipuolisen tekemisen prosessin äärellä aina kun tavoitteena on tehdä kokonaisuuksia kuvia. Aineistoni olisi voinut olla laajempi, jolloin olisi ollut helpompaa muodostaa erilaisia malleja visuaalisen paikkamielikuvan maalaamisen prosesseista. Tällä tarkoitan

sitä, että laajemmassa aineistossa rajatun ilmiön toistuvuus ja erilaiset kaavat olisivat mahdollisesti tulleet paremmin ilmi aineistoa analysoidessa.

Kun aineiston analyysini oli vielä kesken, kaavailin yhdeksi paikkamielikuvaan vaikuttavaksi seikaksi tekijän tunteita ja niitten ilmaisua maalauksessa. Tajusin kuitenkin melko varhaisessa vaiheessa, kun olin tehnyt analyysin alkuvaiheessa kuvan 1, että en voi tietää, mitä tekijät ovat tunteneet maalatessaan. En voi tietää sitäkään, miten he ovat näitä tunteitaan kuvanneet, jos ne ovat vaikuttaneet jotenkin kuvaan. Päätin tunteiden sijaan keskittyä käsitteisiin kokemus ja tieto. Tunteet eivät ole näistä täysin irrallaan, mutta koen tämän rajauksen sopivaksi tutkimuskysymyksen kannalta. Lisäksi ilmaisuteoriaksikin kutsuttu oletus, että taideteos on ilmaus tekijänsä tunteista, on vahvasti kyseenalaistettu. On käytännössä hyvin vaikeaa todistaa, että kuvaan olisi sitä maalatessa tai muuten työstettäessä siirretty sama tunne, mitä katsoja kuvasta kokee. Lisäksi taiteellinen prosessi on aina hyvin monimuotoinen, eikä tilanteeseen vaikuttavien olosuhteiden vaikutusta ole mahdollista rajata erilleen mahdollisten tunteiden ilmaisusta. (Seppä, 2012, s. 71.)

Omalla ajalla tehty maalaus ei muistuta yhteisessä tilanteessa tehtyjä maalauksia, mutta erot voivat johtua myös tyyllillisistä valinnoista. Tutkielmani aineistoanalyysi olisi ollut ehkä luotettavampaa ja helpompaa, jos olisin saanut kuvasta 6 saman verran tietoa häneltä itseltään, kuin sain oppituntien aineistonkeruun aikana muilta opiskelijoilta. Luulin aineistoa kerätessäni, että analyysini painottuu visuaaliseen lopputulokseen, mutta sain luotettavampia vastauksia merkityksistä ja kuvien sisällöistä kysymällä tekijöiltä itseltään.

10. Tulosten yhteenveto

Aineiston analyysin lopuksi pyrin muodostamaan löydöksistäni yhteenvetoa palaten kuvien yleistasolle koko aineistoa tarkastellen. Visuaalisen antropologian analyysissa luokittelun ja strukturoinnin jälkeen on tyypillistä palata taas yleiskuvaan. Tällöin analyysin avulla saadut tulokset ja merkitykset on mahdollista asettaa laajempaan perspektiiviin. Aineistonanalyysin kautta saamieni tulosten avulla pyrin vastaamaan tutkimuskysymykseeni: **Miten kuunneltu maisemakuvaus ja oma mielikuva yhdistyvät kesälukio-opiskelijoiden maalaamissa paikkakuissa?** Tutkimuskysymyksen alakysymyksiä analyysissa olivat: 1.) Miten tekijän kokemusmaailma näkyy kuvissa? 2.) Millainen rooli on tekijän visuaalisella mielikuvalla? ja 3.) Millainen vaikutus tekijän luontoon liittyvällä tiedolla on kuvaan?

Luonto-ohjelman ympäristökuvauksen merkitys

Selkein tutkimustulokseni on, että kuvantekotilanteessa pohjana ollut kuunneltu media-aineisto, Luontoretki-ohjelman *Hetki Oulangan majan notkossa* -jakso vaikuttaa enemmän opiskelijoiden maalaamiin kuviin, kuin heidän omat paikkakokemuksensa. Tämä ilmeni aineistonkeruutilanteessa opiskelijoiden omissa kommentteissa ja näkyy erityisen vahvasti kuvissa 4 ja 5. Myös kaikissa muissa kuvissa, paitsi muusta visuaalisesta aineistosta poikkeavassa kuvassa 8 oli selkeä yhteys radio-ohjelman paikkakuvaukseen. Tämä ajatustenvaihto kuvaa mielestäni hyvin opiskelijoiden suhtautumista ohjelmaan kuvallisen työskentelyn pohjana:

H: Oliko AT sulla uusia huomioita tuliko tokalla kuuntelukerralla?

AT: No ehkä vähän tarkentu nää edelliset ja näin

AA: Toistaalta sun taideteos on niin pitkällä, että en mä tiiä lähtiskö tuossa vaiheessa enää muuttaa kuusia mänyksi.

AT: Ei mun tarte, siellä mainittiin ne kuuset.

Jälkimmäinen toteaminen kuvaa mielestäni hyvin kyseisen opiskelijan mutkatonta ja määrätietoista suhtautumista mielikuvan kuvaamisen prosessiin aineistonkeruussa.

Tehtävänannon vaikutusta en täysin voinut arvioida, koska minulla ei ole esimerkiksi toista aineistonkeruutilannetta, missä olisi ollut sama kuunneltu pohja kuvantekemiselle, mutta

erilainen tehtävänanto. Etenkin ääniaineiston kuuntelun ja sieltä tehtyjen poimintojen kautta voi tehtävänannon todeta vaikuttaneen opiskelijoiden tapaan kuunnella Luontoretki.

Kokemuksen ja tiedon merkitys

Toinen tulokseni, että tekijän aiemmillä kokemuksilla ja aineistoon liittyvällä tiedolla on merkittävä vaikutus maalattuun paikkamielikuvaan. Oman tutkielmani tapauksessa korostui erityisesti luonnontieteellinen taustatieto, jota opiskelijat pystyivät hyödyntämään kuvissaan. Ennen tutkielmani aineistonkeruuta, olin olettanut, että opiskelijoiden paikkakokemukset kyllä näkyvät kuvissa, mutta olin olettanut niiden näkyvän luonnontieteellistä tietoa enemmän. Eniten yllätyin siitä, miten ohjelmassa mainitut paikat rajasivat opiskelijoiden omaa kokemuksesta. Tällä tarkoitan sitä, että maalauksissa omaa kokemustaan käyttivät vain he, joilla oli omaa kokemusta Oulangasta tai Kuusamosta paikkana. Tämä saattaa johtua tehtävänannostani ”Maalaa, mitä kuulet.”, mikä tietysti ohjaa opiskelijoita noudattamaan tehtävänantoa.

Opiskelija AA, jolla maalausprosessissa yhdistyivät oma luonnontieteellinen tieto ja kokemukset Oulangan maastosta kuvaili niiden roolia visuaalisen mielikuvan muodostumisessa: ”Olen itse ollut tuolla paikalla juuri aamuyöstä katselemassa vähän samanlaista, mutta kyl tuota olen ollut siellä katselemassa myös muunkinlaista, niin tuo nimenomainen fiilis [aamuyö] tuli tuosta kuuntelemisesta. Ja sitten ne kaikki linnutkin mitä siellä mainittiin.”

En aineistoni analyysissä keskittynyt juurikaan havainnon käsitteeseen, vaikka jälkikäteen analyysia tarkastellessa tuntui olennaiselta, että havainto on yhdistelmä aistimuksia ja aikaisempia kokemuksia. Johtaako ympäristön aistiminen ja havaitseminen myös sen tietämiseen. Ennen tutkielmani aineistoanalyysia näin aistitiedon ja johonkin tieteenalaan kytkettävissä olevan tiedon erillisinä asioita, vaikka raja niiden välillä ei välttämättä ole niin selkeä. Päivi Granön mukaan todellisuudessa suuri osa siitä, mitä nimitämme tiedoksi, on aistittu jonkun representaation kautta ja silti aistittua havaintoa ei aina pidetä tietona. (Granö, 2013, s. 69).

Visuaalisen mielikuvan merkitys

Kolmas tulos tutkielmani tutkimusosiossa liittyy visuaaliseen mielikuvaan, joka oli jokaisella aineistonkeruutunneille osallistuneen opiskelijan maalaamassa paikkamielikuvassa. Ajattelen tämän tuloksen olevan aika ilmeinen ja merkittävä. Olen aiemmin tutkielmassani kuvannut visuaalisen mielikuvan muodostuneen tutkielmani aineistonkeruuseen osallistuneiden omista kokemuksista ja tiedosta sekä tilassa kuunnellusta radio-ohjelmasta. Visuaalinen mielikuva muodostui kaikilla informanteillani hieman eri tavoilla, mutta mielestäni on merkittävää, että kaikilla oli ensin jonkinlainen mielen sisäinen kuva, mentaalinen representaatio.

Jos mielikuva ja kuvittelu ovat näin olennaisia maalatessa ja muussa visuaalisessa kuvantekemisessä, olisi mielestäni syytä keskustella enemmän siitä, miten kuvittelemme. Voisiko kuvittelua jotenkin harjoitella ja pyrkiä sanallistamaan opetuksessa paremmin. Omissa kuvataidekasvatuksen opinnoissa olen usein kuullut toistettavan fraasia ”kuvat syntyvät kuvista”. Vaikka omassa aineistonkeruussani kaikilla onneksi muodostui visuaalisia mielikuvia, olen usein ollut tilanteessa, jossa en saa päähäni, miltä se, mitä haluan kuvata voisi näyttää. Oman tutkielmani pohjalta voin todeta, että visuaalisen mielikuvan muodostamiseen on erilaisia tapoja ja on hyvin tapauskohtaista, mikä niistä toimii vahvimpana vaikuttimena mielikuvalle.

11. Pohdinta

Varsinaisten tutkimustulosteni lisäksi koen merkitykselliseksi huomion, että aineistonkeruun aikana vierekkäin istuneiden kuvat muistuttivat selvästi toisiaan. Kukaan ei silti kokenut oman tekijyyden olleen uhattuna, vaan tästä keskusteltiin ihan avoimesti ja vähän hämmästellään. Kuvien samankaltaisuus ei mielestäni vääristänyt tutkimusasetelmaa tai tuloksiani, koska olin olettanut saavani toisiaan muistuttavia kuvia saadakseni jonkinlaisia yhteyksiä kuvien välille. Kuvat 5 ja 3 on maalattu vierekkäin istuen, kuten myös 4 ja 7. Näiden kuvien näen muodostavan selkeät visuaaliset kuvaparit, joista poikkeaa kuva 8, jossa kuvataan enemmän omaa kokemusta sekä kuva 6, joka maalattiin oppitunnin ulkopuolisella ajalla. Yllätyin, miten kesälukiolaisten maalauksissa näkyi sosiaalisen oppimistilanteen vaikutuksia, koska tyypillisesti viereisen tekemisestä vaikutteiden ottamisen ajatellaan olevan nuorempien oppijoiden parissa tavallista.

Odotin myös, että opiskelijoiden maalauksissa olisi näkynyt enemmän kesälukion ensimmäisen viikon Utsjoen vaelluspäivien maisemat, mutta jälkikäteen ajateltuna se olisi ollut irrallaan tehtävänannostani Maalaa, mitä kuulet. Ehkä siis opiskelijoiden tunnollisuus tehtävänantoa kohtaan yllätti minut. Ainoa aineistonkeruussa esiin tulleet viittaukset Utsjoen tapahtumiin oli opiskelijoiden keskustelussa esittämät ajatukset. Samaan aikaan kun kaksi opiskelijaa keskusteli ohjelmassa mainittujen kotkansiipien maalaamisesta, muistelivat opiskelijat, että saniaisista oli ollut puhetta Utsjoen viikolla. Toinen kesälukion fyysisin ympäristöihin liittyvä keskustelu oli lähes koko porukan vuoropuhelu, missä vertailtiin Sodankylän Tähtelää ja Kevoa. Suurimmaksi eroksi opiskelijat sanoivat, että Kevolla oli näkynyt vähemmän ihmisiä ja tuntui, että oltiin syrjässä. Tähtelässä oli enemmän henkilökuntaa ja totesimme myös yhteisesti kahden paikan olevan aika erilaisia monin tavoin.

Pohdin tutkielmaa tehdessä ja lähteitä etsiessäni maiseman käsitteen laajuutta. Toivoisin kovasti, että maisema käsitteenä rajautuisi ja tarkentuisi jatkossa. Maisema liitetään niin moneen asiaan, että huolestuttaa, käykö käsite kohta merkityksettömäksi. Ehkä abstrakteja, käsitteellisiä maisemia varten pitäisi keksiä uusia nimiä. Silloin tällöin tätä opinnäytetyötä kirjoittaessani alkoi itsestänikin tuntua, onko ollenkaan perusteltua puhua nykyajassa maisemasta. Useamman kerran kuitenkin totesin, että maisema on tarpeellinen käsite paikan rajauksena ja rinnalla. Ajattelen, että maiseman olemus rajauksena paikasta helpottaa maiseman kokemista. Paikan havainnoinnissa täytyy yleensä huomioida koko paikka 360 astetta

ympäriällä historian ja kulttuurin vaikutusten kera. Maisema voi olla rentouttava ja rauhoittava esteettinen kokemus, joka ei vaadi ihmiseltä paljoa.

Jos aikaa olisi ollut enemmän, olisin kerännyt aineistoa useammassa osassa saadakseni enemmän analysoitavia kuvia ja toivottavasti siten päästäkseni näkemään enemmän toistuvuutta ja yhtäläisyyksiä kuvien välillä. Aineistonkeruutilanteen taltioimisen kannalta pieni ryhmä oli ihanteellinen. Pystyin koko ajan seuraamaan ja havainnoimaan, mitä tapahtuu ja keskustelun äänittäminen oli helppoa, kun ei tarvinnut liikutella mikrofonia tai muuta äänityslaitetta mukana.

Tulevaisuudessa aion tämän aiheen parissa jatkaa ainakin siten, että voin käyttää saman kaltaista tehtävärunkoa erilaisten opetusryhmien kanssa. Lisäksi kuvan, sanan ja äänen havainnoimisen ja tulkinan erot luultavasti kiinnostavat minua jatkossakin ainakin vapaa-ajalla. Paikkamielikuvia sietäisi minusta tutkia ehdottomasti lisää. Esimerkiksi erään opiskelijan aineistonkeruussa pohtima ajatus lukemisesta ja paikkojen kuvittelusta laitto i miettimään, kuinka paljon oikeasti kuvittelemmekaan paikkoja, tiloja ja maisemia päässämme. Kun kuuntelemme kaverin kertomusta lomareissultaan, kuunnellessa musiikkia, katsoessa historiallista dokumenttielokuvaa rauniokaupungeista tai lukiessamme kirjaa. Eri ihmisten henkilökohtaiset mielikuvat eivät ainakaan vielä voi täysin välittömästi visualisoitua meille, mutta sitä odotellessa meillä on kuvataiteen kaikki menetelmät käytössämme.

Olen ylpeä aineistonkeruumenetelmästäni, jonka kehitin itse yhdistelemällä tuttuja ja vähän tuntemattomampia elementtejä. Radio-ohjelmien käyttö kuvataidekasvatuksen pro gradu -tutkielman osana on vaatinut selittelyä alan ulkopuolisten kanssa keskustellessa, mutta samalla sain aineistossani yhdistää minulle mieleisen median ja pohtia ”eräänlaista rikkinäinen puhelin -efektiä”. Luontoretki ja YLE:n muut luonto-ohjelmat ovat mielestäni kiinnostavaa aineistoa erilaisiin opinnäytetöihin ja tutkimuksiin. Ymmärrämme tässä ajassa media -käsitteen niin vahvasti osana visuaalista ja sosiaalista mediaa, että usein vanha radio meinaa unohtua. Radion ystävänä tietysti toivoisin myös radiomedian pysyvän osana eri alojen tutkimusaineistoja, etenkin kun nykyään on helppoa löytää Yleisradion ohjelmia Arena-palvelusta.

Lähteet

- Aro, E. & Viljanen, M. (toim.). (2011). *Korville piirretyt kuvat: Kirjoituksia kuunnelmasta ja äänitaiteesta*. YLE Draama, Like.
- Bell, P. (2001). Content Analysis of Visual Images. Teoksessa T. van Leeuwen & C. Jewitt (toim.), *Handbook of visual analysis* (s. 10-34). SAGE
- Collier, M. (2001). Approaches to Analysis in Visual Anthropology. Teoksessa T. van Leeuwen & C. Jewitt (toim.), *Handbook of visual analysis* (s. 35–60). SAGE
- Elo, T. & Magga, P. (toim.). (2007). *Eletty, koettu maisema: Näkökulmia saamelaiseen kulttuurimaisemaan*. Lapin ympäristökeskus; Saamelaismuseum Siida [jakaja]. Haettu 20.11.2023 osoitteesta <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/52ce4626-9b42-48fe-8581-db9e1d2118f7/content>
- Ervasti, M. (2018). Oman elämän soundtrack. Teoksessa P. Granö, M. Hiltunen & T. Jokela (toim.), *Suhteessa maailmaan: Ympäristöt oppimisen avaajina*. (s. 229–249). Lapland University Press.
- Forss, A. (2007). *Paikan estetiikka: Eletyn ja koetun ympäristön fenomenologiaa*. Yliopistopaino.
- Granö, P. (2013). Visuaalisuus kokemuksena ja tietämisenä paikan tutkimuksessa. Teoksessa P. Granö, A. Keskitalo & S. Ronkainen (toim.), *Visuaalisen kokemus: Johdatus moniaistiseen analyysiin*. (s. 68–77). Lapin yliopistokustannus.
- Granö, P., Hiltunen, M., & Jokela, T. (2018). Johdanto oppimisen tilanteisiin ja paikkoihin. Teoksessa P. Granö, M. Hiltunen & T. Jokela (toim.), *Suhteessa maailmaan: Ympäristöt oppimisen avaajina* (s. 5-13). Lapland University Press.
- Granö, P., Hiltunen, M., & Jokela, T. (toim.). (2018). *Suhteessa maailmaan: Ympäristöt oppimisen avaajina*. Lapland University Press. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-310-934-6>
- Granö, P., Keskitalo, A. & Ronkainen, S. (toim.). (2013). *Visuaalisen kokemus: Johdatus moniaistiseen analyysiin*. Lapin yliopistokustannus. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-484-691-2>

Hakoköngäs, E., & Martikainen, J. (2021). Visuaaliset menetelmät arki ajattelun tutkimuksessa. Teoksessa S. Ryynänen & A. Rannikko (toim.), *Tutkiva mielikuviutus: Luovat, osallistuvat ja toiminnalliset tutkimusmenetelmät yhteiskuntatieteissä*. (s. 61–72). Gaudeamus.

Hall, S. (toim.). (1997). *Representation: Cultural representations and signifying practices*. SAGE Publications.

Hall, S. (1997). The Work of Representation. Teoksessa S. Hall (toim.), *Representation: Cultural representations and signifying practices*. (s. 15–64). SAGE Publications.

Helmet-kirjasto, Utriainen, R. Viimeksi päivitetty 28.6.2018. Haettu 23.11.2023 osoitteesta [https://www.helmet.fi/fi-FI/Tapahtumat_ja_vinkit/Vinkit/Tunnetko_jo_podcastin\(127357\)](https://www.helmet.fi/fi-FI/Tapahtumat_ja_vinkit/Vinkit/Tunnetko_jo_podcastin(127357))

Jokela, T. (2018). Suhteessa talveen. Teoksessa P. Granö, M. Hiltunen & T. Jokela (toim.), *Suhteessa maailmaan: Ympäristöt oppimisen avaajina*. (s. 53–81). Lapland University Press.

Jokela, T. (1999). Katse maiseman kaipuuseen. Teoksessa T. Jokela (toim.), *Tunturi taiteen ja tieteen maisemissa*. (s. 12–17). Lapin yliopisto.

Jokela, T. (toim.). (1999). *Tunturi taiteen ja tieteen maisemissa*. Lapin yliopisto.

Jäntti, S., Saresma, T., Säskilahti, N., & Vallius, A. (2014). Rajatut maisemat. Teoksessa T. Saresma & S. Jäntti (toim.), *Maisemassa: Sukupuoli suomalaisuuden kuvastoissa*. (s. 9–25). Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-5677-6>

Karjalainen, P. T. (2008). Paikka, aika ja elämän kuva. Teoksessa A. Haapala & V. Kaukio (toim.), *Ympäristö täynnä tarinoita: Kirjoituksia ympäristön kuvien ja kertomusten kysymyksistä*. (s. 13–31). Unipress.

Kaukio, V. (2013). *Sateenkaari lätäkössä: Kuvittelun ja kerrotun ympäristöestetiikka*. (Väitöskirja, Itä-Suomen yliopisto). University of Eastern Finland. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-1273-2>

Knowles, J. G., & Cole, A. L. (toim.). (2008). *Handbook of the arts in qualitative research: Perspectives, methodologies, examples, and issues*. SAGE.

Knuuttila, S., Laaksonen, P. & Piela, U. (toim.). (2006). *Paikka: Eletty, kuviteltu, kerrottu*. Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Kortelainen, K. (2013). Muistin kuvia tehdasyhteisöstä. Teoksessa P. Granö, A. Keskitalo, S. Ronkainen (toim.), *Visuaalisen kokemus: johdatus moniaistiseen analyysiin* (s. 95–117). Lapin yliopistokustannus.

Koivurova, A. (2010). *Kuvien rajat: Toivotut ja torjutut kuvat kuvataidetunnin sosiaalisessa tilassa*. (Väitöskirja, Lapin yliopisto). Lapin yliopistokustannus.

Kontturi, K., & Pitkänen, R. (toim.). (2007). Taiteilija tutkijana, tutkija taiteilijana. Jyväskylän yliopisto.

Kontturi, K., & Tiainen, M. (2007). Taide, teoria ja liikkuva vuorovaikutus: Osallistuvan taiteentutkimuksen ratkaisuja. Teoksessa K. Kontturi & R. Pitkänen (toim.), *Taiteilija tutkijana, tutkija taiteilijana* (s. 13–65). Jyväskylän yliopisto.

Kymäläinen, P. (2006). Paikan ajattelun haasteita. Teoksessa S. Knuuttila, P. Laaksonen & U. Piela (toim.), *Paikka: Eletty, kuviteltu, kerrottu*. (s. 203–217). Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Kyrö, P. (2011). Radio draaman näyttämönä. Teoksessa E. Aro, M. Viljanen (toim.), *Korville piirretyt kuvat: Kirjoituksia kuunnelmasta ja äänitaiteesta*. (s. 11–24). YLE Draama, Like.

Laurén, K. (2006). Miltä suot tuntuvat? Teoksessa S. Knuuttila, P. Laaksonen & U. Piela (toim.), *Paikka: Eletty, kuviteltu, kerrottu*. (s. 187–199). Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Leavy, P. (toim.). (2018). *Handbook of arts-based research*. The Guilford Press.

van Leeuwen, T. & Jewitt, C. (toim.). (2001). *Handbook of visual analysis*. SAGE.

Magga, P. (2007). Rakennuksia, kotasijoja, muistoja –saamelaista kulttuuriympäristöä inventoimassa. Teoksessa T. Elo & P. Magga (toim.), *Eletty, koettu maisema: Näkökulmia saamelaiseen kulttuurimaisemaan* (s. 11–24). Lapin ympäristökeskus; Saamelaismuseo Siida [jakaja]. Haettu 20.11.2023 osoitteesta <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/52ce4626-9b42-48fe-8581-db9e1d2118f7/content>

Manninen, A. (2021). *Yhteyksiä luomassa: Nykyaideperustainen ilmiöpohjainen oppiminen Euroopan kansalaisuuden tarkastelussa*. (Väitöskirja, Lapin yliopisto). Lapin yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-279-5>

McNiff, S. (2008). Art-Based Research. Teoksessa J. G. Knowles & A. L. Cole (toim.), *Handbook of the arts in qualitative research: Perspectives, methodologies, examples and issues*. (s. 59–74). SAGE.

Meeker, J. W. (1972/1994). Ekologinen estetiikka (Suom. L. Lehto). Teoksessa Y. Sepänmaa (toim.), *Alligaattorin hymy: Ympäristöestetiikan uusi aalto*. (s. 93–104). Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Meriläinen-Hyvärinen, A. (2010). Sanopa minulle, onko mejän hyvä olla täällä? Elämäkerralliset paikkasuhteet, niihin liittyvät aistihavainnot ja merkitykset Talvivaaran alueella vuonna 2009. *Elore*, 17(1), 60–85. <https://doi.org/10.30666/elore.78850>

Mikkonen, K. (1999). Kuvan ja sanan suhteesta: Visuaalisen ja verbaalisen esittämisen räjankäyntiä W.J.T. Mitchellin mukaan. Teoksessa K. Saarikangas (toim.), *Kuvasta tilaan: Taidehistoria tänään*. (s. 115–145). Vastapaino.

Nikula, S.(2012). *Paikan henki: Matkailijan mielikuvasta graafiseksi kuvaksi* (Väitöskirja, Lapin yliopisto). Lapin yliopistokustannus.

Opetushallitus. (2014). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014* (4. painos). Haettu 20.11.2023 osoitteesta https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Opetushallitus. (2019). *Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019*. Haettu 20.11.2023 osoitteesta https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2019.pdf

Railo, T. (2019/n.d.). Kuva-analyysin ohjeet, Schildtin lukio. Haettu 20.11.2023 osoitteesta https://peda.net/jao/schildtin_lukio/opiskelu/oppiaineet/kuvataide/kkjk/arkisto/tuula-railo-rai/kuva-analyysi

Ryynänen, S., Nortio, E., & Varjonen, S. (2021). Soveltava teatteri taideperustaisena tutkimuksena. Teoksessa S. Ryynänen & A. Rannikko (toim.), *Tutkiva mielikuviutus: Luovat*,

osallistuvat ja toiminnalliset tutkimusmenetelmät yhteiskuntatieteissä. (s. 129–150). Gaudeamus.

Ryynänen, S. & Rannikko, A. (toim.). (2021). *Tutkiva mielikuvitus: Luovat, osallistuvat ja toiminnalliset tutkimusmenetelmät yhteiskuntatieteissä.* Gaudeamus.

Saarikangas, K. (toim.). (1998). *Kuvasta tilaan: Taidehistoria tänään.* Vastapaino.

Saresma, T. & Jäntti, S. (toim.). (2014). *Maisemassa: Sukupuoli suomalaisuuden kuvastoissa.* Jyväskylän yliopisto.

Sepänmaa, Y. (toim.). (1994). *Alligaattorin hymy: Ympäristöestetiikan uusi aalto* (Suom. L. Lehto & K. Nieminen). Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Sepänmaa, Y. (1994). Ympäristöestetiikan uusi aalto. Teoksessa Y. Sepänmaa (toim.), *Alligaattorin hymy: Ympäristöestetiikan uusi aalto.* (s. 7–12). Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Seppä, A. (2012). *Kuvien tulkinta: Menetelmäopas kuvataiteen ja visuaalisen kulttuurin tulkitsijalle.* Gaudeamus.

Snellman, M. (2018). *Kaikuja pimeästä-hämärästä metsästä: Affekti nykytaiteen oppimisen äärellä ja subjektiviteetin ekologia(ssa)* (Väitöskirja, Aalto-yliopisto). Aalto University. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-60-8191-5>

Stewen, R. (1999). Perspektiivi: (Post-)modernin diagnostiikan alkeita. Teoksessa K. Saarikangas (toim.), *Kuvasta tilaan: Taidehistoria tänään.* (s. 99–111). Vastapaino.

Suominen, A., Kallio-Tavin, M., & Hernandéz-Hernandéz, F. (2018). Arts-Based Research Traditions and Orientations in Europe. Teoksessa P. Leavy (toim.), *Handbook of arts-based research.* (s. 101–120). The Guilford Press.

Uimonen, H. (2008). Kertomuksia utopiasta: Ääni, kuuluma ja tallenne. Teoksessa A. Haapala & V. Kaukio (toim.), *Ympäristö täynnä tarinoita: Kirjoituksia ympäristön kuvien ja kertomusten kysymyksistä.* (79–93). Unipress.

Vallius A. (2012). Kuvastojen tutkimus metodologisena haasteena – esimerkkinä maisemakuvaston visuaalinen analyysi. Teoksessa A. Waenerberg & S. Kähkönen (toim.), *Taidetta tutkimaan: Menetelmiä ja näkökulmia* (s. 165–187). Kampus Kustannus.

Waenerberg, A., & Kähkönen, S. (toim.). (2012). *Taidetta tutkimaan: Menetelmiä ja näkökulmia*. Kampus Kustannus.

Yle Luonnon toimitus. (n.d.) Haettu 20.11.2023 osoitteesta <https://yle.fi/aihe/s/luonto/yle-luonnon-toimitus>

Yle Radio Suomi. (n.d.) Yle Radio Suomen toimittajat. Haettu 20.11.2023 osoitteesta <https://yle.fi/aihe/s/yle-radio-suomi/yle-radio-suomen-toimittajat>

Ylimartimo S. (2013). Kuvittelun ylimääräkin: Tyttö sinisessä tornissa ja fantasiakuvittajan keinot. Teoksessa P. Granö, A. Keskitalo & S. Ronkainen (toim.), *Visuaalisen kokemus: Johdatus moniaistiseen analyysiin*. (s. 43–63). Lapin yliopistokustannus.

Liitteet

Liite 1 Radio-ohjelma

Juha Laaksosen Luontoretki Yle Areenassa: <https://areena.yle.fi/podcastit/1-50405775>

Hetki Oulangan majan notkossa -jakso: <https://areena.yle.fi/podcastit/1-50158457>

Liite 2 Kuvaluettelo

Taulukko 1 Aineiston luokittelu 1	51
Taulukko 2.....	59
Kuva 1 Hennakaisa keräämässä tutkimusaineistoa, kuvaaja: Julia Kukkonen	30
Kuva 2 Paikkamielikuvien perusmalli.....	44
Kuva 3 AA, kuvaaja: Julia Kukkonen	46
Kuva 4 OHb, kuvaaja: Julia Kukkonen	47
Kuva 5 AT, kuvaaja: Julia Kukkonen	49
Kuva 6 IN, kuvaaja: Julia Kukkonen.....	52
Kuva 7 IM, kuvaaja: Julia Kukkonen.....	54
Kuva 8 OHa, kuvaaja: Hennakaisa Kinnunen	56
Kuva 9 Lukujärjestys, aineistonkeruu "Maisema" -tuntien aikana	75

Liite 3 Tutkimusretkiä kosmokseen lukujärjestys

Kevon tutkimusasema, Utsjoki

	Ma 25.7.	Ti 26.7.	Ke 27.7.	To 28.7.	Pe 29.7.	La 30.7. - Su 31.7.
8-9	Aamiainen	Aamiainen	Aamiainen	Aamiainen	Aamiainen	
9-10	Ryhmäytyminen	Taiteen työpaja	Taiteen työpaja	Vaelluspäivä I	Vaelluspäivä II	<u>Luosto soi</u>
<u>10-11</u>		Tiede	Tiede			
<u>11-12</u>	Johdatus taidekurssiin			Taide 2h: "Performanssi"	Taide 3 h: "Performanssi"	
<u>12-13</u>	Lounas	Lounas	Lounas			
<u>13-14</u>		Tiede	Tiede			
<u>14-15</u>	Tiede			Tiede 3h: BB <u>ym</u>	Tiede 3 h:16 taulua <u>ym</u>	
<u>15-16</u>		H. Kinnunen & J. Kukkonen: <u>Toislajinen p.</u>	H. Kinnunen & J. Kukkonen: Ympäristö ja performanssi			
<u>16-17</u>						
<u>17-18</u>	Päivällinen	Päivällinen	Päivällinen	Taide (luentosalissa)?		
<u>18-19</u>	H. Kinnunen & J. Kukkonen: <u>Toislajinen p.</u>	H. Kinnunen & J. Kukkonen: <u>Toislajinen p.</u>	H. Kinnunen & J. Kukkonen: Jatkoa	Päivällinen	Päivällinen	
<u>19-20</u>					Siirtyminen	
<u>20-21</u>	Iltaohjelmaa	Iltaohjelmaa	Iltaohjelmaa	Iltaohjelmaa	Sodankylään?	

Sodankylän observatorio, Tähtelä

	Ma 1.8.	Ti 2.8.	Ke 3.8.	To 4.8.	Pe 5.8.	Pe 6.8.
8-9	Aamiainen	Aamiainen	Aamiainen	Aamiainen	Aamiainen	
9-10	H. Kinnunen & J. Kukkonen: "Paikka"	<u>Tiede, tutkimusm.</u>	<u>Tiede, aurora</u>	B. Turunen "oma tait."	H. Kinnunen & J. Kukkonen, B. Turunen: Ripustus	Aamupala tarvittaessa
<u>10-11</u>		<u>Tiede, tutkimusm.</u>	<u>Tiede, aurora?</u>	<u>Tiede, posterit</u>		
<u>11-12</u>		<u>Tiede ?</u>	B. Turunen: " <u>Täht. m</u> "	<u>Tiede, posterit</u>	<u>Lounas</u>	
<u>12-13</u>	Lounas	Lounas	Lounas	Lounas	Loppujuhla <u>12:15-14</u>	
<u>13-14</u>	<u>Tiede, aurinko</u>	H. Kinnunen: "Maisema"	B. Turunen: "Tähtitaivaan myytit 2-3"	<u>Tiede, Thomas</u>		
<u>14-15</u>	<u>Tiede, aurinko</u>			<u>Tiede, Thomas</u>	<u>Kahvit ja lähtö kotiin</u>	
<u>15-16</u>	<u>Tiede, avaruus</u>			H. Kinnunen & J. Kukkonen: Viimeistely		
<u>16-17</u>	<u>Tiede, avaruus</u>	B. Turunen: " <u>Täht. m. 1</u> "				
<u>17-18</u>	Päivällinen	Päivällinen	Päivällinen	Päivällinen		
<u>18-19</u>	<u>Tiede, dronetyöpaja ?</u>	B. Turunen: "Tähtitaivaan myytit 1-2"	B. Turunen: "Oma taiteellinen työskentely"	<u>Tiede, Kirsi 18-20</u>		
<u>19-20</u>					Päivällinen tarvittaessa	
<u>20-22</u>	Iltaohjelmaa	Iltaohjelmaa	Iltaohjelmaa	Iltaohjelmaa		

Kuva 9 Lukujärjestys, aineistonkeruu "Maisema" -tuntien aikana

Liite 4 Visuaalinen aineisto

Maalaukset näyttelyssä Tähtelässä elokuussa 2022. Kuvaaja: Julia Kukkonen

Johan Mustakangas. Kuvaaja: Julia Kukkonen

Timo Lappalainen. Kuvaaja: Julia Kukkonen

Katri Virtanen. Kuvaaja: Julia Kukkonen

Taavetti Ihantola. Kuvaaja: Julia Kukkonen

Aini Rajala. Kuvaaja: Julia Kukkonen

Johan Mustakangas

Liite 5 Tutkimuslupa

TUTKIMUSLUPA

Sodankylän geofysiikan observatorio (Oulun yliopisto), Lapin yliopisto, Turun yliopisto, Aikavaellus ry ja Ochejoga Utsjoen Ursa ry järjestävät yhteistyössä Kesälukioseuran kanssa tiedettä ja taidetta yhdistävän Tutkimusretkiä kosmokseen -kesälukion 25.7.-5.8.2022.

Olen Hennakaisa Kinnunen ja toimin yhtenä kesälukion opettajana. Opiskelen Lapin yliopistossa kuvataidekasvatuksen koulutusohjelmassa. Pyydän sinua osallistumaan pro gradu -tutkielmaani, joka tähtää taiteen maisterin tutkintoon Lapin yliopistossa. **Luethan tämän tekstin huolellisesti ennen allekirjoittamista** ja kysy, jos kaipaat selvennystä.

Tutkimuksen tavoitteena on tutkia kesälukioon osallistuvien mielikuvia maisemasta. Tutkielman tekeminen on osa kuvataideopettajaopintojani.

Pyydän sinulta lupaa kesälukion aikana tekemiesi teosten, luomisprosessin ja ryhmäkeskustelujen **dokumentointiin** sekä **muistiinpanojen tekemiseen**. Kesälukion aikana keräämäni aineistoa (mm. kuvia ja tekstiä) tullaan julkaisemaan vain osana opinnäytetyötäni. Minä ja oppilaitokseni olemme sitoutuneet yksityisyytesi ja henkilötietojesi suojaamiseen.

Osallistuminen tai osallistumatta jättäminen ei vaikuta kurssin arvosanaan tai opiskeluusi. Allekirjoitettu lupapaperi säilytetään osana tutkimusaineistoa.

PÄIVÄYS (pp/kk/vvvv) _____

_____
ALLEKIRJOITUS / Osallistuja

_____
NIMENSELVENNYS / Osallistuja

ALLEKIRJOITUS / Hennakaisa Kinnunen _____

Halutessa voit antaa luvan myös nimesi julkaisemiseen teostesi kuvien yhteydessä. Laita siinä tapauksessa rasti tähän:

Kiitos avustasi! Mikäli sinulla on mitään kysyttävää tutkimukseen liittyen, voit mielellään ottaa yhteyttä:

Hennakaisa Kinnunen henkinnu@ulapland.fi puh.